

Rácz Péter

A Margit-sziget és az írók

Ahogy mondani szokták, a Margit-sziget „Budapest szívében fekszik”, mintegy 100 hektár területű, 2,5 km hosszú és 500 m széles földterület. Hordaléklerakó tevékenysége során a Duna több ágra szakadva zátonyszigeteket épített, majd e zátonyszigetek összeolvadtak. A XIX. sz. közepén nyerte mai alakját, akkor az északi, különálló Fürdőszigetet részint elkotorták, részint a főszigethez (Palatinus sziget) kapcsolták a déli Festőszigettel és a budai Kis Szigettel együtt. Amint kiépültek a kő védfalak, az északi részen megszűnt a folyamatos erodálódás, délen pedig a feltöltődés. Vastag termőrétege és alacsony fekvése miatt dús a növényzete. A XIV. század óta, a csodás gyógyulások hatására Margit nevét viseli, de volt még Buda szigete, Duna szigete (II. Endre oklevelében: a budai szigeten – in insula Budensi – alapított Szent Mihály egyháza számára rendelt adományt, IV. Béla pedig 1259-ben azt írja, hogy in insula Danubii építtetett kolostort), Nyúlsziget (insula Leporum 1243), Boldogasszony Szigete (Insula Beatae Virginis 1264), mégpedig több változatban: Szűz Mária szigete, Boldogságos Szűz szigete, Dicsőséges Szűz szigete, Boldogságos Szűz Mária szigete; Boldog Margit szigete. Történelmi elnevezései még: Úr Szigeth, mert királyaink gyakran jártak oda vadászni főurak társaságában, a XV–XVI. században Leánysziget (törökül: Kis Adázi), a XIX. században Palatinus/Nádor sziget.

A megtalált római temető arra utal, hogy része volt a Pannónia nevű provinciának, volt helyőrsége és lakossága. Északon kerek torony védte, közepén egy négyszögletes torony állt, a Fürdő szigethez híd vezetett, amelynek megkövesedett maradványait megtalálták. A magyar időszakban a királyi család birtoka, a római maradványokat beépítették a szigetbe. A XIII. században királyi tartózkodásra utaló épületek is voltak itt, ekkor gazdag vadállománnyal rendelkezett (a vadak részint télen, a befagyott budai Duna-szakaszon jöttek át, részint alacsony vízállásnál átgázoltak). 1243-ban IV. Béla a várhegyre készült építeni várát, és a szigeten egy védelmi pontot tervezett kialakítani.

A Margit-szigeti apácakolostor vagy Boldogasszony zárda rendelkezett a legnagyobb területtel, jobbágyfalujuk is volt, de a plébániajogokat a premontreiek gyakorolták. Alapítólevele 1259-ből származik. IV. Béla legkedvesebb lányának építtette, előbb lakhelyül, aztán mint apacánövendék Margit tizenkettel magával érkezett a szigetre Veszprémből. Az ágostonosok, majd a domonkosok irányítják, birtokai nagyságára jellemző, hogy 80 falu fölött rendelkezett, volt vámjoga, és pápai támogatásban is részesült. Országos események helye (békekötés), a király, valamint IV. László testvére, Erzsébet is itt halt meg, gyarapította a zárdát. Margit szentté avatási eljárásának megkezdése miatt jelentősége tovább nőtt, csodás események kapcsolódnak nevéhez (gyógyítás). V. István kezdeményezte tiszteletét. A Margit-legenda egyik változatát Ráskai Lea fordította le, aki apáca volt a helyen és több kódexet leírt 1510 körül. A tő-

rök időkben teljesen elpusztult. A kolostor feltárását a természet, az 1838-as árvíz „kezdté”, midőn az áradás kimosta a romokat.

Margitról. Margit születése: IV. Béla és a görög császár lánya, Mária a tatár elől menekülvén, még Visegrádon megfogadták, hogy ha az ország megmenekül, születendő gyermeküket Istennek ajánlják. Margit Dalmáciában született, két nővére meghalt a menekülés közben, így Margit sorsát meghatározta szülei fogadalma: az egyház jegyese lett, ahogy annak idején mondták. Kisgyerekként a veszprémi zárda lakója volt, szellemileg gyorsan fejlődött, beilleszkedett a szerzetesi életbe, vezeklőövet már ötévesen kért. Tízévesen Veszprémből a Nyulak szigetére kerül a nagy gazdagsággal felépített, Boldogságos Szűzről elnevezett kolostorba, amely az építőművészet remeke volt akkor (1245–46). Tizenkét évesen leteszi az egyszerű szerzetesi fogadalmat, amivel egy időben a királyi család szintén gazdag adományokkal látta el a kolostort. Vezeklőöve két ujjni széles volt, saruiból pedig szögek álltak ki. Margit alázatossága abban is megnyilvánult, hogy évente nagycsütörtökön megmosta a sororok lábát, akik hetvenen voltak. A legpiszkosabb és legfárasztóbb munkákat magának követte, és míg mások elhagyták a zárdát, ő annál szigorúbban vezetett. Előbb egy lengyel herceget kosarazott ki, majd II. Ottokár cseh király házassági ajánlatát utasította vissza, holott utóbbi az egész országot Bélának ajánlotta föl érte. Hogy az effajta világi dolgoktól végleg megszabaduljon, 1262-ben kérte a fekete fátyollal való felszentelését, ami a királyi szülők, a püspöki kar és az udvar nagyjai előtt megtörtént. 1262-ben atyja és testvére, István herceg egymás ellen hadakozott, ami megviselte Margitot. Béla 1270-ben halt meg, Margit pedig 1271-ben. Életelve volt: „Istent szeretni, önmagát megutálni, senkit meg nem utálni, senkit meg nem ítélni”. Imahelye alatt temették el, amelynek később nyoma veszett.

Csodatételeiről mint a szentté avatás feltételeiről, nem századokkal később, hanem szinte megtörténtük után készültek feljegyzések. Egyszer lángoló fazekat emelt ki a tűzből és nem sérült meg. Saját skapuláréja nem lett piszkos a hústól. Egyszer a feje felett glóriaszerű tüzet láttak lángolni. Kitalálta mások világi gondolatait. Panaszkodása nyomán hirtelen megemelkedett a víz, hogy így jelezze a tartományi főnököknek az árvíz fenyegetésének örökös veszélyét. Koporsója közelében sokan meggyógyultak, többnyire végtagsugorodásból, vakaságból, de történt halottaiból való feltámadás is, két gyerek esetében.

A Margit-legendák gyűjteményét, melynek szerzősége Marcel domonkos rendi atya nevéhez kapcsolódik, latinra fordították, majd ismét magyarra. Ezt másolta le a szintén domonkos rendi apáca, Ráskai Lea a XV. sz. elején. (Gárdonyi Géza *Isten rabjai* című regényének szolgált alapjául.) Margit szentté avatása évszázadokig eltartott. Már testvére, V. István kezdeményezte X. Gergelynél, később III. Endre és Mátyás is kérte 1464-ben, de csak a XX. században, 1943-ban, XII. Pius által sikerült. A nép száján azonban már évszázadokkal korábban szent lett Margit.

További épületek a régi szigeten: *Szent Mihály-templom* (a sziget legrégebbi egyházi épülete), 1225-ben említi először egyházi oklevél mint az itteni település templomát, II. András adta a premontreieknek, akik helyébe építették a premontrei kolostort; pontos építési idejét nem ismerjük, a XIII. sz. vé-

gén már állt, és az apácakolostorral volt kénytelen rivalizálni, amelyik erősen terjeszkedett.

Az első, a *Szent Mihály-kápolnában* kezdettől a premontrei rend működött (alapítója a francia Szent Norbert, Premontre településen magányában határozta el, hogy rendet alapít; Szent Ágoston reguláit tartották szem előtt, amelynek első mondatával szabta meg hitük irányát: Legkedvesebb testvéreim, mindenekfelett Istent szeressétek, azután a felebarátot, mert ezt a parancsolatot kaptátok.) Ugyancsak működtek itt beginák (olyan lányok és özvegyasszonyok, akik nem léptek be szerzetesi rendbe, hanem magányosan, szüleik házában éltek Istennek szentelt életet). Amikor megindult a Margit temetkezési helyére a zarándoklat, mert sokan reméltek ettől gyógyulást, nagy szükség volt a beginák áldozatos munkájára. Ráskay Lea is leír egy ilyen esetet:

„Vala Megyeren egy asszony, kinek neve Mária. Térdei megsugorodnak annyira, hogy semmiképpen ki nem nyújthatja vala. Ezért férje felvéve őt egy taligára, és hozá ez szigetbe. Ennek utána felvéve az ő ura és vivé Szent Margit asszonynak koporsójához. De meg nem gyógyula az asszony, hanem az ő ura hagy őt némely apácáknál vagy szesztráknál ezen szigetben, kik lakoznak vala az klastromnak mellette, kívül, hogy őt minden nap elhoznák az koporsóhoz. Mikoron ez szesztrák minden napon elhozák a taligán e beteget az egyházig, és a koporsóhoz önnön maga csúszna, két egész hétig nem gyógyula meg. De azután ime az Úristen Szent Margit asszonynak érdeme miatt tökéletességgel megvigasztalja az szegény beteg asszonyt mind az nagy sokaságnak előtte.”

A török időben a szerzetesek elhagyták a kápolnát. A modern korban feltárták, és helyére épült a premontrei kápolna a maradványokból.

A *ferences kolostort* IV. Béla alapította, valószínűleg a tatárjárás után. A király, még életében, támogatta a rendet, később azonban sorsa, anyagi helyzete bizonytalanná vált, és az apácakolostorral is rivalizálnia kellett. Tartozott hozzá temető és temetőkápolna is. 1796-ban a nádori villa építésekor tárták fel, és anyagát emez építéséhez használták fel.

Érseki vár épült a sziget északi részén, erődítmény, toronnyal, faluval. A tatárjárás utáni erődrendszer kiépítésével függhet össze. Először 1278-ban említik, a XIV. sz. után nem említik többé. A XIX. században még 80 m hosszú falairól tesznek említést.

A *johannita vár* a sziget déli részén épült a XIII. században, a kéttornyos római erőd felhasználásával. A védelmi rendszer része lehetett ez is. A négy sarkotornyos várak legkorábbi példája, 1253 előttről.

A török korban a sziget pusztult, ekkor az apácák nyomán *Lányok szigetének* (*Kizlar adaszi*) nevezték. 1686 után a klarisszák visszatelepültek, ám II. József a javaikat a vallási alapítványokhoz csatolta.

A szigetet 1851-ben így említi egy forrás:

Pest Vármegy. Ó Budához tartozik, 's a' Budai Apátzáknak jószágok vala, e' Szigetnek a' felső végén, a' Duna vizének közepette egy meleg forrás a' földből fakad ki, szemlélhetni a' régi roppant Klastromnak, és Templomnak, még rész szerént fel álló maradványait, most a' Pesti, és Budai lakosoknak mulató helyül szolgál.

Törs Kálmán hírlapíró 1872-ben feldolgozta a sziget történetét. Tőle tudjuk, hogy miután a szigeti apácák birtoka a vallás- és közoktatási alapítványhoz került, fűtermő földje kaszáló lett, melynek utolsó bérlője Majer óbudai lakos volt, aki szőlőt is ültetett. 1790-ben a pozsonyi országgyűlés Lipót király negyedik fiának, Sándor főhercegnek, illetve *nádornak* királyi rendelettel a Margit-sziget *mulatóhelyül* jelöltetett ki. Olyan kikötéssel, hogy a kincstár 500 forintot fizessen évente a közalapítványok pénztárába. Halála után 1795-ben József főherceg helytartó, majd nádor lett, megtetszett neki a sziget és kedvenc helye lett, itt ejtőzött, és mivel szenvedélyes kertész volt, gyönyörű parkot rendezett itt be, „kezében kertészkesével és fűrésszel órákig elmulatott a fák nyesegetésével, virágültetéssel, gyomlálással”. A premontrei apátság romjain nyári lakot épített, ennek falán egy vörösmárvány kéz mutatta az 1838-as árvíz magasságát. Azt óhajtotta, hogy a közalapítványokat illető piliscsabai uradalom (és vele a sziget) cseréltesse ki a kincstár püspökladányi uradalmával. Miután a felterjesztést elfogadták, a tulajdonjogok ki- és bekebelezése kölcsönösen végbement, a nádor tulajdonosa lett a piliscsabai uradalomnak, amelynek tartozéka volt a Margit-sziget. Az 1870-es években már József főhercegé lett, aki felvirágoztatta azt.

Törs Kálmán a város jelenéről írva 1872-ben mesészerű felvirágzásról, ragyogó palotákról, a zakatoló gyárainak égbe nyúló, sudár kéményeiről mint modern templomtornyokról beszél, ahol „a munka a legszebb istenimádás”, nyilvános épületekről, amelyeket a közszellem monumentumokká emel, a kelet eltöltő megelégedésről, amely abban bíz, hogy Magyarország napja egykor még magasan fog ragyogni Európa egén. De sem rajongónak, sem poétának nem kell lenni ahhoz, hogy az ember lássa, az ország szíve hamarosan világváros lesz. És valóban, a Lipótváros házsorainak helyén néhány évtizeddel korábban vadkacsáztak az urak, és Széchenyi István a nemzeti színházat nem akarta a Kerepesi útra – a mai Rákóczi útra – tenni, mert az messze volt a várostól. Ugyanígy a Rókus Kórház is – járványkórház lévén – a városon kívül volt, ma a Nagykorúton belül van. De voltak már akkor is Pestnek hátrányai, ilyenek: a példátlan rossz kövezet, a zöld terek ritkasága, a meztelen épületek fásasztó egyhangúsága, hogy fojtó a levegő, és ha szellő jön, az Rákosmezőről szabadon hozza be a homokot. Ha Pest ekkor valamiről világhírű, akkor a poráról az, és csak a Margit-sziget az, amely menedéket nyújt e viszontagság ellen. Ehhez a félóránként járó Fecske hajó siet segítségükre, amely a Rudas fürdőt elhagyva megáll a pesti plébániatemplom előtt, és a svájci modorban épült épületben 20 krajcárért jegyet lehet váltani a Margit-szigetre vivő útra. Az 1838-as árvíz ugyan ellepte (a nyíl mutatja mértékét a főhercegi nyári lak falán), de inkább csak termő iszapot hordott rá, és mélyedéseit elplanírozta. A platánok, nyárok, hársak megmaradtak és a víz feltárta az apácák boldogasszonyról elnevezett templomának romjait. Csak a pesti oldal felső részének ártott, mert átsapott az érseki vár védfalán. De a hol elhordott, hol visszaépített részek megerősödtek, s mint Törs Kálmán írja, „ma már kevésbé alakul alakja olyan szeszélyesen”. A Fecske megérkezik, két hatalmas vármegyei hajdú (ma: rendőr) áll és vigyáz az emberre. A parkosodás első jelei, bokrok, díszfák, padok, gyep. A virágcsmetét József főherceg szállíttatja ide alcsúti díszkertjéből, idén hetvenezret. De van „öntöző vízvezeték” is a Margit fürdőtől egészen a déli ré-

szig, három főcsövön keresztül, amelyek mindenfelé mellékcsövekkel bírnak, ami rengetegbe került: a vízemelő berendezés 20, a csővezet 40 ezer forintba, holott ebből egyenes haszon nincs, viszont megvéd a szárazságtól, mint 1863-ban is, és sűrű bozótot képez. A déli csúcsról szinte Csepelig ellátni, csak a Lánczhíd veszi el a kilátást, meg *egy másik híd* építésének kezdete. Ui. a szigetet dél felé meg fogják hosszabbítani, mert ott fog haladni az északi és déli indóházakat összekötő *vaspálya(!)*: középen gőzvonatok, oldalt egyéb járművek, és függő erkélyként a gyalogosoknak járda, ahonnan lépcső vezet majd a szigetre.

Volt még ekkor itt egy kis sziget is a déli, budai oldalon, amelyet csak keskeny csatorna választott el a Margit-szigettől, ez vadon áll, Budától bérelt a sziget, hogy Budáról ne jöjjenek ezen át idegenek. E két sziget egyesülhetne, ha elrekesztenék lent, magától megtelne, de Buda nem szívesen adja (később elhordták), holott kis tehenészetet, virágkertészetet terveztek ide; egyébként vasútpálya sem épült.

A déli részen volt egy alsó vendéglő több száz vendég számára, táncparkettel, vele szemben szökőkút. De e vendéglő helyén korábban majorság állt, cselédlakásokkal. Amikor elbontották, 10 láb széles falakat találtak, vártornyokat, amelyeknek sehol nem volt írásos nyoma. Innen két út vezetett, a budai és pesti oldalon a Margit-fürdőig (ma gyógyfürdő). A budai oldalon vezetett a lóvasút, a felső kikötő és az alsó vendéglő között!

Törs Kálmán büszkén említi: a szigeten volt két kikötő, postahivatal, vízvezeték, szolgabíró, gázvilágítás, „távírda a vasút mentén, amely megőrzi a karambol ellen, ahogy ma az összeütközéseket műnyelven elnevezni szokás”.

„A sziget felső részén vannak a melegvízű források. Itt volt állítólag Szent Pál faluja; Óbuda felé a felső kikötő van most. Látszik felbugyogni a meleg forrásvíz, néha pára szállt a víz fölé, és nem fagyott meg a jég egy darabon. József nádor második felesége, Hermine, Anhalt-Bernburg-Schaumburgi hercegnő a forrást védfallal akarta körülvétni, és fölé fürdőházat építtetni, a tervek is megvoltak már, de idejekorán meghalt. Később itt ártézi kutat fúrta, mert a víz hőfoka csak ott szabadon 8 R fokkal volt magasabb. Az így létrejött fürdőházban és forrásban egy oroszlánfejből bugyog a víz, amelynek jövedelmét a főherceg az árvalányháznak adományozta (két hónap alatt 450 ft az adakozásból a bevétel). A felesleges vizet öt ölnyi magas csőből szökeltetik, ide épül egy épület, amelyben lesz a belégzési terem mellbetegek számára, kényelmes berendezéssel, vastag, öntött üvegablakkal. A vizet pedig az épület tetejéről romos falakon csurgatják le a Duna felé, mivel a víz mindent, amivel érintkezik, zöld vízi mohával von be.”

Zsigmond Vilmos geológusnak köszönhető a szökőkút megteremtése, az ő nevéhez fűződnek a fúrások. A szigeti és fürdőzátonyi források vize 26-33 R fokosak. Azt azonban tudnunk kell (én nem tudtam eddig), hogy ez a sok hőforrás honnan jön. Nem máshonnan, mint a légbeli csapadék beszivárgása, felhevülése, majd feltörése révén, miközben a víz kioldja azokat az alkotórészeket, amelyek miatt ezeket a vizeket becsüljük. 1866/67-ben történt a fúrás az óbudai zsinagógával szemközt, összes mélysége: 62 fok 3'. „Elszigetelő csöveket kellett alkalmazni, amelynek külső átmérője 10,5”, belső átmérője 7,5” vastag volt. Csak hogy tudjuk: a vízmennyiséget akóban, a hőfokát R fokban, a mélységet ölben, illetve fok, perc,

másodpercben adták meg: „fúrlyuk, elszigetelő cső, 35 R fok”. Vascsővet nem lehetett használni, mert szita módjára kilyukadt néhány hónap alatt, míg a rézcső is csak három évig bírta, de itt nem kilyukadt, hanem rézkovand réteg rakódott rá. Ezért veres fenyőből készült facsőveket „szorítottak le” (!).

Erre a forrásra építették a Margit fürdőt, a sziget legtekintélyesebb épületét, amely Európát járt utazók szerint is párját ritkítóan fényűző volt. A pompázatos leírás ismertetésétől eltekintve a lényeg: 21 kádfürdő, a két szárnyban a kő-, márvány-, porcelán- és tükörfürdők száma még 31, tehát összesen 52, ezekből tíz kettes fürdő. A vizet belülről is úgy folyatták le, hogy az a lerakódások által zöld függőnyt képezett a falon. A fürdőteremnek vastag üvegablakai voltak. A viszonyokról: „amikor a fürdő vizébe lépünk, gyöngye pezsgést érzünk testünkön és a víz felszínét rövid időn ellepi a bőrünkön leoldott zsírváladék...” A fürdőkhöz toaletszoba tartozik, és a medence mellett „távirda”, amelynek csak gombját kell megnyomni, hogy a fürdőszemélyzet a szolgálatunkra legyen. A csövek, láncok, csapok vagy meg vannak horgonyozva, vagy olajfestékkel vastagon bekenve a korrózió ellen. Légfűtés.

A 35 R, azaz 43 C fokos, a közelben kénes, de aztán tiszta, szénsavas, színtelen víz „vegalkatát” mintegy száznegyven évvel ezelőtt a következő szavakkal írták le: szénsavas mészeny, kénsavas mészeny, szényeny, éleny, kovany, szénélegkény stb.

A korabeli szakvélemény szerint „a fürdők mindenekelőtt a bőr tisztántartását és rendes működését segítik elő. A bőrre száradt por, izzadság és bőrfaggyú fölpuhítatják és eltávolítatják, a felbőr újraképződése gyorsítatják stb. A meleg fürdők izgatólag és éltetőleg hatnak az ideg- és edényrendszerre, gyorsítják a szívmozgást, a légzést és a vérmozgást, elősegítik a kiválasztást (izzadság, vizelet). Így elősegítik a kóros lerakódások felszívását. A langyos fürdők lassítólag hatnak a szív működésre, lehangolják az idegrendszer kóros izgékonyságát, tehát zsábákra, görcsökre, méhszervi bántalmakra alkalmasak.

Belső használat: anyagcsere-gyorsításra, fölös húgysav, vesekövek ellen, légzőszervek idült hurutja, gyomorsavany ellen.

Ami ellen sikerrel használtatott:

1. köszvény külsőleg és belsőleg, az anyagcsere felgyorsul, és a köszvényes vérveny (fölső húgysav) megváltozik 2. az ízületek és izmok, a csonthártyák, inak és ideghüvelyek idült csúza 3. idegbetegség: csúz, köszvény, eróművi behatás, ólommérgezés, hagymás és diftéria utáni hűdések, zsábák, méhszervi bajok 4. görvélykór mirigydagokkal 5. idült bőrbetegségek, csontbántalmak mint angolkór és csontszú, ízületi bajok, fekélyek, húgykövek, méh- és hüvelybántalmak, méhtömület, hószámi rendellenesség.

Általános szabályok: a legcélszerűbb időpont, amidőn a gyomor a legkevésbé van étkekkel megterhelve, délelőtti órák, reggeli előtt, vagy utána egy órával. Ételek és italok tekintetében a mérsékletesség a fő szabály. Jól táplált, pozsgás egyének, habár jó étvággal bírnak is, kevésbé tápláló ételeket fogyasszanak. A gyenge testalkatúak vagy vérszegények húsételekkel, jó sörrel vagy könnyű borral éljenek. Petyhüdt izomzatú, elhízott egyének kizárólag húsételekre szorítkozzanak, és kerüljenek minden zsír-, cukor- és keményítőtartalmú étkeket.

Mozgás: ki járni képes, naponta tegyen hosszabb sétákat. A nap folytáni vagy ebéd utáni alvás csak gyenge, ideges embereknek engedhető meg, míg

erős, vértorlódásra hajlammal bíró egyéneknek szigorúan tiltva van. Erőltetett szellemi foglalkozás, kedélyizgatottság és nemi kihágások ártalmasak.

A Margit fürdő – fájdalom ezt mondani – a 2. világháborúban annyira megsérült, hogy az 1956-os nagy árvíz után 58-ban lebontották, és 1979-ben helyére épült a hotel Thermal 206 szobával, 70 C fokos vízzel, minden kényelemmel és csúnyasággal.

Törs Kálmán leírása olyan világról tudósít, amelyből szinte semmi nem maradt: „Nem messze van az egyemeletes kis szálloda, homlokzatával a Margit fürdőre néz. És csak azért kicsi, hogy a most épülő nagy szállodától megkülönböztessék. Ötven szoba, ebből 2-2 egymásba nyílik, de külön is kivehető. Kényelem és elegancia, pamlagok, fotelek, asztalok, mosdószekrények, ruhaszekrények, posta az épületben. Az épülettől északra cselédlakások vannak. És állítólag érseki vár is volt itt, alapfalai láthatók. Általában a sétáló utak a régi épületek romjaival vannak kitöltve.

A Margit fürdő és a kis szálloda között a pesti oldalon van a felső vendéglő, előtte a tér üveg légszesz lámpákkal van kivilágítva.

Mellette a mosóház, kéménnyel, gőzgép hajtja a vízemelő gépezetet is, amely a szigetet ellátja locsoló Duna-vízzel. Két tíz lóerős gőzgép szivattyúzza a vizet az épület mellett álló torony alakú oszlop vascsövébe, létrehozva azt a nyomást, amely a kaucsukcsövekből aztán locsolja a növényzetet. Bal szárnyában van a két mosógép, amely igazán szellemdús szerkezet lehet, mert 100 ember helyett végzi a munkát. (...)

A parton kivágták a nyárfákat és most öntik a nagyszálló alapját, vagyis aszfaltot (talán betont?) használnak alapozásnak, majd emelik rá a 120 szobásra tervezett épületet. Egy év alatt tervezik befejezni, Ybl M. tervei szerint.”

A szigetet József főherceg tulajdonából az 1908. XLVIII. tc. közkertté nyilvánítja, majd 1909. január 1-jétől a Fővárosi Közmunkák Tanácsa tulajdonába adja. Látogatását 1919-ben ingyenessé tették. Miután 1873-ban felépül a Grand Hotel, 1900-ban elkészül a szárnyhíd, a sziget élete megváltozik, az építkezések felgyorsulnak.

Előtte azonban nézzük még meg, hogy a Royal szállóból hirtelen a szigetre költözni kényszerült Krúdy Gyula hogyan látta a sziget múltját.

„Akkoriban az volt a divat Magyarországon, hogy a férfiak a kirándulásra sűrű napernyőt vettek a kezükbe és a nők ébelaszting cipőt [everlasting = könnyű, de erős gyapjúszövet, magas szárú cipők felsőrészét csinálták belőle] vontak a lábukra, a szerelmeskedésen kívül a dalolás volt a legfőbb gyönyörűség. Gyerekkoromban az apámmal gyakran üldögéltünk a romoknál, hallgattuk a fülemüléket, megbámultuk a turnürös pesti dámákat, akik kis párnácskákat kötöttek a hátuk alá a derekukra – ma már nem tudom, miféle okból [hogy teltebbnek látsszanak] – és bevésték nevüket, mint vidékiek a fába. Másodszor mint boldogtalan fiatalember kerültem ide, abban a korszakban, amikor a divatos fiatalemberek éppen olyan rövid dorongokat hordtak sétapálca címén a kezükben, mint mostanában a nők napernyőjüket. – A fejemen ugyan Stanley-sisak volt, amelynek hátul is volt lehajtója, mintha ott volna szeme az embernek. – Harmadszorra akkor telepedtem meg huzamosabb időre, amikor egyéni divatokat kezdtem, behorpasztott kalapokban jártam, bő zsebű felöltőket viseltem, amelyeket többnyire könyvekkel, kéziratokkal

raktam meg. Kedvenc időszakom sem volt már a tavasz, amelyért a diákok rajonganak, sem a nyár, amely a vendéglősnek és a szállodaportásnak a rajongása, azokat a hosszú őszőket kezdtem szeretni, amelyek úgy hangzanak, mint a magányos gordonkahang, a falevél csörög a tarka kertészlányok seprűje alatt, és a romoknál elgondolkozó arccal olvasta egy magányos, ismerkedni nem vágyó hölgy az Aranyembert, amikor azok a bárányszőrű telek lettek a kedveseim. (...)

József főherceg írókkal, költőkkel szeretne volna benépesíteni családi birtokát, amikor nem volt híd, hanem csónakkal jártak át párbajozni nőkért, vagy ugyancsak értük öngyilkosságot követtek el. A csikósgazda kinézetű öregúr bölcsen kiókumlálta magában, hogy ha már kipusztultak a nyulak, akkor költőket kell itt tenyészetni, mert ez a klíma szerfelett alkalmas a költészet gyakorlásához. Az »öreg Rágóczi« [ahogy gúnyosan őt Bécsben nevezték], nemcsak távoli növényeket, hanem költőket is telepített szigetre. De honnan vegyen költőket, akik nem akartak kimozdulni, legfeljebb a Fiume kávéházig, természetimádó poétákat, amikor azok a budai hegyek közé is csak akkor jártak, ha betegek voltak a szerelemtől vagy a korhelyeskedéstől. ...Akik vagy arról vitatkoztak, hogyan magyarosítsák a német Pestet. Vagy a drótszigetre jártak táncolni Schumayer kisasszonnyal. A költői megszökdöstek, pedig volt, akinek mosása is volt a főhercegi mosókonyhán, Arany János csak nyaranta üldögélt itt, Bródy S. pedig rögtön megszökött, amint hallotta, hogy vidéki dámák érkeztek a budai oldalra, az ódon Császárfürdőbe. Pedig rózsákat ültetett, vasárnap katonamuzsikát fúvott, és ispánjával tudakozódott az egészségi állapotuk felől."

Krúdy Gyula több mint tíz évig a „kastélyban” lakott, a legrégebbi épületben (korábban barát-kolostor, majd a szigetet őrző fegyveresek háza, majd József főherceg nyári kastélya). Ezért jól ismerte a legendákat, hogy itt a XIX. században egy szeszélyes hercegnőért párbajoztak volna, de látta a barátok temetőjének kertészek általi kiásását is (32 koponya), majd visszahelyezését. Vörös barátok (Margit zárdájának védői) temetője volt ez, az ő épületük falmaradványaiból építetett 1790-ben „Palatinus Jóska” (József Nádor budai helytartó) palotát, kastélyt magának.

Krúdy látta (vagy látni vélte) a kor neves személyiségeit, megörökítette az előbb idézett Törs Kálmánt, aki pedánsan világjáró angolnak öltözött, ha a kiskocsmába ment is – nagyon szeretett vacsorázni, és R-telen hónapokba ráklevest evett, saját recept szerint: petrezselymes rizskásával, amelybe a rák belső részeit is elkeverték, az epe kivételével. Volt törzszaklata a szigeten is, nem merték megrövidíteni a Fővárosi Lapok tárcaíróját, aki kegyben állt a főhercegnél, és Klotild hercegnő vele kísértette magát a szigeten, neki mesélte el, hogy egy délután 150 rákot evett meg egy ültő helyében – igen, de hideg lábvizet kellett utána vennie... Végül megírta a családi birtok (a sziget) történetét. – De itt töltötte a tavaszi-nyári-őszi hónapokat a takarékos Arany János is, mert nem a maga szerény zsebére mentek a költségek. Hamarabb ebédel, mert nem szeretne, hogy a pesti nép megbámulja régi szokását, hogy a saját késével szeldesi a kenyeret. Mogorva, hallgatag ember volt, mint egy kálvinista varjú. Krúdy ebből az időből már világiasnak nevezi a szigetet, ahová gyerekhad, mindenféle nők, mindenféle célzattal ellátogattak, holott csak vízi úton lehetett még megközelíteni. „Eredj oda a bácsihoz és csókolj neki kezét”

– mondják a nevelők a gyerekeknek, Aranyra, aki talán éppen a *Tölgyek alatt* vagy a *Tetemrehívás* című versét írta.

Atléták nyári bált rendeznek, kereskedők, bankárok, vidéki plébánosok járnak a rózsafák között, a főherceg valójában divatba hozta a szigetet, amely egyébként is ott feküdt, csak lakhatóvá kellett tenni. A fülemilék, feketerigók, majd az írók (később) elmaradnak, Arany János szobor alakjában íratkozik fel a kurlistába. Aranynak állítólag sok pénze volt, bár ott olvasgatta titokban, hogy mit takaríthatna meg a vendéglős elől – a főherceg pedig cigányszótárt csinált Arany ihletésére.

A Kisszállóban lakik egy hóbortos író, Bródy Sádor is, aki a zajló Dunán csónakon viteti magát a Császárhoz, egy vidéki zsidónő udvarlására. Ő nyitja meg a hidat – és most már minden percben bárki bejöhet a szigetre, a magyar Habsburg pedig elballagott onnan végleg.

Kiss József, az irodalmi közvélemény mára alig ismert alakja, de kiváló verselő, friss, bölcs „öregke”, ahogy K. Gy. mondja, „nyilván nem zsidó, mert ha az lenne, akkor nem lenne antiszemitizmus”, ő is több mint egy évtizedig élt ott, „a szigeten a napsugaras részeken megtalálod őt, amint a Rózsadombot, a Gül Baba sírját messziről nézegeti a túlsó parton. Életében sokat járt konflison, amíg lapkiadó volt, most a betegszéken üldögél legszívesebben. Asszonyosságok lelkesednek körülötte, akikhez első verseit írta, kisasszonyok pirosodnak a társaságában, akik mostani verseit várják. – Az Est Lapok kiadója volt.

Nemcsak írók, hanem Jászai Mari őfelsége is járt itt, itt tanulta a szerepeit, a szivattyús kút dombjánál, a Hét Testvér fájánál, Elektra, Gertrudis, Shakespeare királynőinek szerepét, amíg a házban felébredt a mérnökné, hogy kezdetét vegye az angollecke, amelyet Jászai Mari adott!!! barátnőjének... „Példakép, szent volt, akitől magatartást tanultak a közönség soraiban ülő asszonyok és dámák. Bizonyosan tudom, mert hiszen kiszolgáltam manipuláns éveimet a pesti városi életben, hogy a fővárosi nők jobbik fele, amely legalább hetenként egyszer meglátogatja az Isten házát, ugyanannyiszor a Múza hajlékát: nagyon sokat tanult Jászai Mari fenségéből. Ismétlem, nem azokra a nőkre gondolok, akik egyébként is rejtett színésznők a polgári életben, szívesen utánoznak minden divatos primadonnát, hanem gondolok most azokra a derék, halk szavú, mély érzésű nőkre, akik életüket a polgári otthonok négy fala között töltik, akiknek a lelke tele van üde ábrándokkal az élet iránt, akik személyesen ismerik a tűt és a cérnát és a főzőkanalat, akiket nem látni mindig az utcán, amikor déli verseiket mondják a harangszók.”

Írók laktak a szállodában télen is, amikor háromszögletű deszkaalkotmánnyal kaparták el a havat, hogy a városba vagy a kertészlakba lehessen menni. „A cipők az ajtó előtt füleltek, kivéve a numero 7 előtt, mert Salamon Ödön előkelőségből úgy akarta feltüntetni a dolgot, mint aki soha nincs otthon (!!), különösen olyankor nem, amikor a számlás emberek kukucskáltak be a kulcslyukon.” – Bródy – a szigeti násznagy – elküldi a György portást az igazgatósági épületbe, hogy telefonozzon az Otthon körbe a Dohány utcába, Lajos, a fiákeres már ott áll a ház előtt (!), hozzon ki a szigetre gulyásnak való húst, mondják be a telefonba, hogy a húst a Lövölde téri mészárosnál vegye. – Bródy benyit Molnár Ferenchez, meghívja, meg a szabót is; mindenütt valami jele az életnek, holott csak három szobához hoznak fát a tüzeléshez (vagyis hárman laknak ott éppen, de az ajtó előtt

itt egy csizma, ott egy női cipő, meg reggeliző edények – mindez Salamon Ödön kedvéért, mert nem akart olyan helyen lakni, amely elhagyatottnak – látszik!!)

Bródy a gulyásnak való hússal egy színésznőt vár, hogy az megmutathassa a lábát: nem görbe, mint írták a lapok, ezért gulyást főzet, meghívja rá Molnár Ferencet is. A hús megjön, Anna, a szobalány krumplit hámoz, és közben felkéri az író nászagnak a katolikus óbudai templomba, miközben Salamon Ödön feljelentéssel fenyegetőzik, ha a mosodában nem vigyáznak a párizsi fehérneműjére (már csak hárman vannak, mert a tisztességes vendégek a nyár végén elmennek). Anna átkiáltja Drapcseket, a hajóst a túlsó partról (!), hogy lista alapján megvásárolja a szükséges dolgokat az óbudai Reichenfeldnél. Bródy elújságolja a násznagyságot Molnárnak „– Cselédkaland? Nem is lesz magából echt író.” Az asztalfőre a szobalányt ülteti, mert a színésznő – persze – nem jön el.

Szép Ernő évtizedekig lakott a szigeten – állítólag minden rigót név szerint ismert, 1922–28 között írta itt verseit, amelyek 1928-ban jelentek meg *Jó szó* címen, „a régi formák mákonyosa, aki szerint nem csak a parkett-táncosnők tudnak táncolni, hanem a hold különös sugarai vagy az alkony néma árnyai is. Verseinek szivecske-dobogása van, minek olvasása után a nagyvilági hölgy, meg a varrónőcske is felkiált: Ejnye, de furcsát álmodtam az éjszaka. Boldogok azok, akik első jeladásra megértik Szép Ernő verseskönyvét, de azok sem boldogtalanok, akik elgondolkozva hajtják le fejüket, mint valamely állomáson, ahol sok éve nem voltak. Ejnye, te bűvészinás, hová is ragadtál, amikor gyanútlanul kezet fogtunk veled.”

Itt írta Krúdy az *Álmoskönyvet*, amit saját álmai alapján kezdett el, majd lassan mindenki eljött, az őrmester, kertész, a dámák és lánykaik, mindenki beletette különös álmát...

A huszáros bajszú, szalmakalapos, kertészkedő József főherceg 1900 előtt kiköltözött a szigetről, hogy Fiumében, Alcsúton és Budán lakjon. Híres rózsakertjét később egy francia grófnő csodálta, akiről Bródy Sándor megírta, hogy szerette összeveszejteni hódolóit, akik aztán ott helyben karddal vették elégtételt. Ez a párbajosdi, nemcsak a grófnő kedvéért, egészen a századfordulóig volt szokás a szigeten, a szárnyhíd megépítése után a sziget benépesedett, és tovább nem lehetett titokban tartani ezeket a gáláns kalandokat. Előkelő családok laktak már ekkor a lakásokra osztott termekben, például nászutasok. Tényleg magányos nők, fent két-három író, de sosem vigasztalódtak ezen nők a férfakkal – Berner bácsi szerint.

A szigeten volt Pünkösdi királynőválasztás, a húszas évek közepén kezdődött (régen Balatonfüreden volt ilyesmi és Szívhalászatnak nevezték, Vörösmarty írt róla), valójában szépségkirálynő-választás, ártatlanul, szépen, nem volt még manipulált. A *Színházi élet* című lap szervezte.

Rendeztek disznóölést is a szigeten, jóllehet import disznót öltek, Dabasról. Három engedély kellett hozzá, a szigeti kormányzóságtól, a tűzoltóságtól és a dunai kapitánytól. A hentesnek ugyanúgy kendővel integettek Óbuda felé, és onnan, Reichenfeldtől származtak a fűszerek is.

A főposta naponta négyszer küldi ki a leveleket, ugyanannyiszor viteti el a levélszekrények tartalmát. Táviratot rögtön kézbesítenek. A telefont pedig még „ebben az évben” remélik bevezetni.

Zenezsolgáltatás: a fürdő mögött álló pavilonban reggel 7–10, du. 5–10 között mindennap nemzeti cigányzene, az alsó vendégfogadónál pedig hetente négszer hallgatható.

A fürdőévad május 1-jétől szeptember végéig tart.

Levél- és távirdacímzések: A Margit-szigeti fürdő felügyelőségének, Budapest, Margit-sziget.

A hajóst, aki átvitte arra az embert (akkor is, amikor volt már szárnyhíd), Drapcsiknak hívták, félmeszelyeseket szeretett inni, amit a porciójára írtak.

Lóvasút is járt a szigeten 1927-ig, Bandi volt az egyik leghíresebb lova, akit ismertek a szerelmi fájdalomukat feledni kívánó hölgyek („mert mégiscsak nobilisabb dolog szerelem miatt szenvedni, mint mondjuk falékonyaságtól”). Ő volt az utolsó ló, megbámulták.

Krúdy még találkozott olyan öregemberekkel, akik látták a kontrapalatinust, vagyis a cigánypalatinust, akinek nagy ezüstgombos vajdabotja volt, lobogó sötét haja és szép lánya, Zirzilla. (A szigeten élt cigány Piros Józsi, hegedűs, főhercegi primás, aki úgy vont, hogy majd megszakadt a szíve annak, akit a szeretője aznap elhagyott. De Radics Bélának sincs köze a cigánypalatinushoz, aki mostanában muzsikál a vendéglő teraszán.) A cigánypalatinus hivatalos állásban volt, a felsőszigeti tűz őre volt, a hajósoknak jelezte a zátonyokat, mert régen a sziget nagyobb és sekélyesebb volt. A csempészek palatinusa volt, mert megvámolta a hajókat, amelyek kincsekkel, gabonával érkeztek délről. Ekkor még nem kotorták a sziget környékét, és minden év hol elvitt jó darabot, hol meg törmeléket hozott és lerakott a szigethez. A sok legenda egyike szerint egy éjszaka gyermeket hagytak ott, arannyal és egy fél pénzdarabbal, a gyereket Zirzilla nevelte, és senki nem kaphatta meg, akinél nem volt a másik fél pénzdarab, hiába jött érte egy éjszaka könyörögve egy dáma, arany volt nála csak, de nem félpénz. Ez a gyerek lett a kispalatinus, a Jóska, aki az ország ügyeit intézte, ő az igazi, aki a rózsákat nemesítette. (A cigányok gulyáslevese egyébként: *marhából a legfinomabb húst, disznóból a tarját, csirkéből a mellét teszik hozzá, zöldpaprika, új paprika, új hagyma, új répa, új krumpli, új karalábé fő a tésztával, meg egyben a hagyma*).

Krúdytól, aki az *Újság*, *Új Idők*, *Pesti Napló*, *Magyarország*, *Magyarság*, *Színházi Élet*, *Érdekes Újság* című lapokba írta szigeti témájú cikkeit, sőt újságot is szerkeszt 1917-ben rövid időre *Szigeti Séták* címen, megtudjuk a mindennapi élet apróságait, amelyet sehonnan máshonnan nem tudhatunk meg, csak az őhöz hasonló íróktól. Ő írja, hogy voltak a szigeten csónakmesterek, révészek, hajóállomási felügyelők, kertőrök, hogy volt söremelegítő a hideg sör mellé, hogy budai borivókban olykor egy mókus játszott a polcon, hogy a rosszkedvű vendégek kedvét elvegyék az öngyilkosságtól, létezett bérszolga, aki a tisztítani kitett cipő talpára ráírta krétával a szobaszámot, nehogy kalamajka legyen.

Az építkezések lassan, de biztosan átformálták a sziget mindennapi életét. A város, majd a sziget életét talán a híd építése változtatta meg.

A Margit híd építését az 1870. X. tc. rendelte el, és négy év alatt, 1876-ra készült el. (A Nagykörútra tekintettel előbb épült a Margit híd, mint a Ferencz József híd.) A nemzetközi pályázaton a francia Gouin nyert, az ő ötnyílású tervét a szimmetrikus 3-3 nyílásúra változtatták. A híd ekkor 16,8 méter széles, ebből

11 m az úttestre (lóvasút, majd villamos), és $2 \times 2,9$ a járdákra jut. A híd nem egyenes, a 150 fokos elhajlás oka, hogy a pillérek a víz folyásában álljanak, ne szögben; a pillérek 7-10 méter mélyen vannak a talajba építve. 1921-ig(!) fakocka burkolata volt, amelyet kb. 10 évenként kellett cserélni. 1916-ban a Margit híd és a Lánchíd burkolata egyszerre ment tönkre. A Lánchíd felszedett burkolatával sikerült egy évre ideiglenesen megoldani a helyzetet a Margit hídon, de 1921-ben végleg kőburkolatra kellett cserélni a fát. A forgalom növekedése miatt (napi húszezer jármű!) sok volt a baleset, a hidat ezért 1935–37-ben szélesítették, és a híd közepén aluljárót építettek a sziget felé a gyalogosoknak. Az útpálya 16,5 méter lett. 1944. november 4-én a déli csúcsforgalomban a pesti nyílást felrobbantották, további kettő beomlott. A 600 halottal járó terrorakcióról nem derült ki semmi soha. 1945. január 18-án a budai oldalakat is felrobbantották, a szárnyhíd tönkretétele azonban nem sikerült. A háború után a Ganz gyár építette újra, 6 főtartóval, a vámszedőházak nélkül. 1947/48-ban készült el. 1978-ban felújították.

1921-ben Zielinszki Szilárd tervei alapján épült az 57 méter magas víztorony, ugyanekkor a tízezer személyes Palatinus strandfürdő – tervezte Janáky István, 1937-ben bővítették –, előtte Csorba Géza *Fésülködő nő* című szobra állt, amely a háborúban elpusztult. 1927-től a szigetet a Fővárosi Közmunkák Tanácsa vette kezelésbe, építkezések kezdődtek: feltöltés, kocsiót, csatornázás, vízvezeték-építés, lovaspólópálya, 1930–32 között épült a Nemzeti Sportuszoda – Hajós Alfréd úszóbajnok tervei szerint. Helyén már 1822-ben működött egy úszóiskola. Több csónakházat ekkor hoznak létre. A lóvasút 1927-ig működött mint kuriózum, később busz járt a szigeten. Jobb éttermei a Spolarich, New York, a Márkus vendéglő, a főhercegi kastélyban pedig a Póló Bár. A zenélő kút a marosvásárhelyinek a másolata (1936), eleinte vízierővel működtették, az eredetét a XIX. sz. elején Bodor Ferenc építőmester építette. Mellette a Dália, a Margaréta Szállók, Csárda, Parisien grill – a háborúban elpusztultak, helyettük parkot létesítettek. Az ország egyik legszebb dendrológiai parkja, ritkaságai: szivarfa, vasfa, tulipánfa, a teniszstadion mellett 150 éves platánok, kocsányos tölgyek, Arany János tölgyei. 1948-tól állami tulajdon. Az 1972-es Centenárium emlékmű Kis István munkája.

Temesi Ferenc

Újlipótváros

Marika

Szürke, mint az őszi hajnalok. Nála nem lehet korábban kelni. Kicsi, törékeny öregasszony, aki mint egy kapubálvány áll, és minden házunkba igyekvőt alaposan kikérdez.

Borsodi parasztlány volt, aki Pestre jött munkát keresni. Postáslány lett belőle. Azért nem írom, hogy kisasszony, mert semmi kisasszonyos nincs és soha nem is volt Marikában. Valamikor ő lehetett a házmester, de mire mi ideköltöztünk, már közös képviselő irányította a házat, s tömte meg a zsebeit állítólag.

Marika a tornacipőjében a legváratlanabb pillanatokban és helyeken bukkant fel a házban, miként egy nyughatatlan szellem. A kukák körül is szimatolt, nem lehetett csak úgy beletenni mindenfélét. A dobozok összehajtva a kuka mellé kerültek, mert az érték. Így volt a kidobni szánt ruhákkal is. Azt meg ő gyűjtötte. Az újságok, szórólapok katonás rendben álltak a márványlépcsők előtti pihenőpadon.

Mindenki kedvelte, de valamiért mégse szerették az emberek egyöntetűen, és ennek okai Marika macskái voltak. Leírhatatlan szaguk volt. Végül is a ház úgy döntött, hogy egyet megtarthat a kis, manószerű öregasszony. Ő Fricit, a környék kanmacskáinak rémét választotta. Frigyes minden tavaszon megvívott a területéért, és ha a konyhaablakunk alá vizelt, még a harmadikon is rohantunk becsukni az ablakot.

Marikának állítólag volt egy vőlegénye, de a lakástalanság miatt elmaradt a menyegző. A férfi ötvenhatban

disszidált. Marika összeomlott. Sokáig maga alatt volt.

Rengeteg formális beszélgetést folytattunk vele, de többször meg is leptem. Tavaszodván ott állt a kapuban, és én, egy hirtelen ötlettől vezéreltetve, az első csokor, A.-nak vett ibolyát neki adtam.

Virágot a virágnak, mondtam.

Szólni se tudott a meglepetéstől.

Volt még egy kis magánbirodalma: az udvar, vagy ahogy ő nevezte, a kert. Egy igazán nagy hársfa, egy kisebb, nem tudom, milyen, több kicsi akác, hat-nyolc bokor aranyeső, nefelejcs, pázsitviola, mit tudom én, mi. A kertben dolgozgatva találta meg a nyugalomát. Fricivel szemben még az itt fészkelő gerléket is szerette és etette.

Na, ez a Marika tűnt el most a házból. Két napig eszméletlenül feküdt, míg valaki rátalált. Azt se tudom, mi a baja, és visszajön-e még. Én várom, haza. Sejtem, hogy a kert pusztulása is közrejátszhatott a bajban: a szomszéd ház tűzfalát tatarozták, leigázva, letörve a bokrokat, fákat. Az állás, egy talicska lapáttal, néhány zsák döglött malter, még ma is ott van a meggyalázott kertben.

Mióta elment, a lift mellett egy felhívás van kiragasztva a közös képviselőtől, milyen trükkökkel jönnek be a házba a betörők. Hogyan jelölik meg fekete pöttyel, csillaggal, piros vonallal stb. (félezer éves módszerek) az éppen üresen álló lakást, hogyan ellenőrzik kéthetenként, míg el nem jön az akció ideje. Magam is elzavartam pár tippet. De annyit, mint Marika, nem fogok soha.

Üzenet a liftből

Öreg lift a miénk. Kicsi és kulcsos. Ha valaki le akarna menni vele, előbb le kéne gyalogolnia a földszintre. Mint egykori liftmentő mondom: nem szeretnék benne rekedni egy percig se.

A múltkor egy élteőbb hölgygel mentünk együtt. Három éve lakunk itt, de még nem találkoztunk.

Én itt vagyok már vagy ötven éve. Én vagyok a legrégebbi lakó, mondta, amikor megkérdeztem, hányadikra óhajtja. Ilyen nagydarab lakó, mint maga, nem lakott még ebben a házban, tette hozzá. Mondta mindezt egy száztizenhét kilós, pocakos, tokás embernek, akiben egy sovány kamasz lakik. De még nem volt vége.

És hol lakik maga?, kérdezte.

A harmadikon, a sarokban.

Ó, ahol szegény Katicáék!, sóhajtott fel.

Tessék?, kérdeztem.

Tudja, maguk előtt a Katicáék laktak ott. A Katica kiugrott a konyhaablakon, és meghalt. Mert a férje, aki Joseph Conrad fordítója volt, a halálba szakálta. De úgy látszik, szerette: utána halt.

Mondta, és kiszállt a másodikon.

Ez az év is jól kezdődik, gondoltam magamban a második és a harmadik között.

Sétáltatás, szobrászok gödörben

Újabban esténként sétákat teszünk a környéken, mert az mégse lehet, hogy egy ember elfelejt gyalogolni. Este szép a Szent István park, a kutyáival, a szerelmespárjaival és hajléktalanjaival. Életemben először hívtak a bunkófonomon.

Jancsival, egy szobrász barátommal a Kánaán kisvendéglőben beszéltünk meg találkát, ami épp útba esett hazafelé. Jancsi kipakolt: az Erzsébet téri gödörben (parkban)

szerveztek kiállítást huszonnégy résztvevővel. Mindenki maga állta az előállítási költségeket, Jancsi félmillió adósságba verte magát, hogy bronzba öntethesse a szobrát. Olyan százötvenmilliót gesztust tettek az országnak, a városnak, hazánk európai uniós csatlakozása alkalmából. Egyedül az NKÖM nyúlt a zsebébe (másfél milkó), és vállalta a többmillió szállítási költségeket. Oda. A megnyitót persze Schiffer János, Budapest főalpolgára (mert minek lenne ő mestere?) mondta, mert az talán megy neki. Csak a pénzről ne beszéljenek ezek az éhenkórász szobrászok. Jancsi mint szervező és pr-os, napok óta csak egy-két órát alszik. Jó, hogy nem ájult el a kimerültségtől, mint szegény amerikai főtiszt a bagdadi sajtótájékoztatón, amikor elmondta, hogy minden a legnagyobb rendben van.

Magyalerdő

Újabban mind többet fordulok elő a magyarul Hollywoodnak nevezett kiskocsmában, magyarul bar-ban. Főként taxisok járnak ide, meg mindenféle más, színes figura.

Peti mondta egy kollégájáról, aki néha többet iszik a kelleténél, de vág az agya, mint a penge:

Sokan szeretnék tudni, amit ő naponta elfelejt!

Egy év elmúlt

Jó, ha néha az ember új nyomtatót vesz. Például talál a régi alatt egy évvel ezelőtt érkezett levelet. Egy etnográfustól kaptam, Juhász Katalintól, aki a XIII. kerületi néprajzi gyűjtemény igazgatója, helytörténész. Most, hogy fölhívtam, kicsit meglepődött, de nem nagyon. Mit ad Isten: ő épp a harmadik gyermekét várja. És olyan csodálatos, aszfalton termett gyermekmondókát küldött nekem:

*Zsemle utca
Ötödik kerület
Kisbaba született
Oá, oá, á á á.*

*Anyucika kérem, cumóka kell,
Cumóka nélkül nem alszom el.
Cumóka a számban, én meg az
ágyban.
Oá, oá, á á á.*

*Apucika kérem, pofonka kell,
Pofonka nélkül nem alszom el.
Pofonka az arcomon, én meg a
plafonon.
Oá, oá, á á á.*

*Nagymama kérem, ötezres kell,
Ötezres nélkül nem alszom el.
Ötezres a zsebemben, én meg a
Ligetben,
Oá, oá, á á á.*

Az utolsó versszakot nem idézném, kedves olvasóim érzékenységét ismerve. (A gyerekek nem ismerik a prudériát.) Idézném viszont a Helytörténeti Gyűjteményben (XIII. Váci út 50.) látható kiállításról, a Frankl Aliona (sic!) fotóművész képei mellé fűzött néhány mondatos szakmai vallomásokot, életfilozófiát. A tárlat ugyanis az újlipótvárosi mesterekről szól, sajnos nyáron zárva tart.

Fuchs János faesztergályos

Ha megcsinálok valamit, örülök neki, igaz, hogy kérges a tenyerem, meg hetvenkilós fákat emelgetek, de a sikerélmény többet ér a fizetség-nél.

Zollner Gyula cipész

Ez olyan sziszifuszi munka, de változatos. Minden cipő másfajta javítást igényel. Ha sikerül jól megjavítani, elégedett vagyok, ez a szép benne.

Hermann Zsigmond lakatos

Ma a fizikai munkának nincs becsülete, a kék köpeny kiment a divatból. Fontos a test és lélek folyamatos edzése, különben elsatnyul. A csavar, a gép is berozsdásodik, ha nem használják.

Anyalai Pál köszörűs

Ha ráütsz egy kése, már tudod, milyen anyag, hogy kell élezni. A borotvaélezés a legnagyobb feladat. Ahhoz lélek kell.

Zsunk Sándor autóvillamossági szerelő

A villamosság nagyon érdekes szakma, mindennapos kihívás. Nagy találékonyságot igényel egy-egy alkatrész megjavítása, pótlása.

Donkó Gellért szabó

Olyan ez, mint a szobrászat. Egy téglalap alakú szövetből egy púpos vagy egy pocakos emberre is teljesen passzoló fazont kell kialakítani. Ez a szakma szépsége és egyben nehézsége is.

Várhegyi Éva kalapos

Mi minden kalapot kézzel dolgozunk ki. Nálunk nem a tömegtermelés, hanem az egyedi kiszolgálás dívik.

(Ha már itt tartunk, megemlíteném **Marác Csaba kalapos- és sapkasmestert**, a Pozsonyi útról. Amint beléptünk A.-val hozzá, megkérdezte, hányas a fejméretem. Ötvennyolcas, mondtam tétován. Már ment is fölfelé a raktárba. Hatvankettes, mondta ki az ítéletet, és letett elébem egy kalapot. Fölvettem, pont jó volt. Azóta is abban járok, alig várom az ősz, a telet.)

Nagy István szűcs

Ha lenne sok pénzem és szép anyag, amiből dolgozhatok, kitalál-

hatnék és elkészíthetnék az elejétől a végéig egy-egy új fazont. De annak is lehet örülni, hogy egy ilyen ronda, kopott mormotabundából, amit a kukába akartak dobni, újra és újra szépet tudtam kihozni.

Sáska Géza preparátor

Ez egy céhes állapot: abszolút mértékben a XIX. századi technika az uralkodó. A tömőanyag fagyapot, az üvegszemet is kézzel festik, így a preparált állat szinte ránéz az emberre.

Püspök Anita dekorátor

Álmaimat váltom valóra minden egyes elkészített tárgyban. Hiszem, hogy a mikrokörnyezet hatással van az emberi lelkiállatra.

No, lám. Az igazság és a becsületes mesterség egy év múlva is érvényes. Írók között szoktam azt mondani koccintáskor:

Isten áldja a tisztas ipart!

Ibolyka néni

A szomszédom, a drága Ibolyka néni, váratlan ajtónyitásaival a frászt hozza az emberre, de ez nem baj, mert egy betörőre is a frászt hozná. Annyit tudok róla, hogy erdélyi származék, aktív éveiben orvos volt, és most volt nyolcvanöt.

Azt mondja nekem múltkor, nagy titokzatosan:

Tudja, én is regényt írok ám!

Tényleg?, kérdem, miközben a zárral bajlódok.

Bizony, mondja. Szövetség a címe.

Valóban? (A fene ebbe a zárba!)

Igen. A Borgia pápákról szólna, tudja. Az ő szövetségükről a Sátánal.

Igen? (Erről a vacak kulcsról leestt a színezője, persze hogy a má-

sik kulccsal kell nyitnom, ez a kapukulcs.)

Csak tudja, van egy kis bibi. A Vatikán nem hagyná. Az ujját az ajkai elé teszi. Pszt!

Mindent értek. Nem könnyű helyzet, mondom. (Na, végre az egyik záron már túl vagyok.)

Ja, meg már nem is tudok írni. Olvasni se tudok már a szememmel.

Akkor mondja magnóba, súgom talányosan, és eltűnök a lakásajtó mögött.

Frankie goes to Hollywood

Ez a Frankie én vónék, nem az atomháború veszélyeire figyelmeztető zenekar. Egy egyszemélyes zenekar vagyok. A Magyalerdő (Hollywood) nevű kocsmában (pardon: sörbár) nagyeszű emberekkel találkozni. Dezső bácsi, a pincér azt mondta:

Tudod, az ész csodálatos szerzőszám. Ahogy fölébredsz, vág, mint a borotva. Amíg be nem érsz a munkahelyedre.

Cipó meg, aki nem restell kék munkászubonyban, -gatyában járni, így szólt:

Az az igazság, hogy bútorkereskedő akartam lenni. Jól is ment a bolt. Csak az volt a baj, hogy saját bútoraimat adtam el.

Melódia

Kevés boldog történet van ezen a világon. Hát még az irodalomban! Pedig minden történet nagyon egyszerű. Vagy pedig nagyon bonyolult. Vagy egyik se, vagy mindkettő.

Ezeket a bölcsességeket az Ír Menekült Ablakpucolók Magazinjában olvasta Újlipótvárossy, aki nemcsak lakhelyet (Bp. II. kerület, Országút), de nevet is cserélt (Országúthyról magyarosított).

Egy régi osztálytársnője hívta fel az új számán (egy volt osztálytárs min-

denről tud). Arra emlékezett, hogy eredetileg egy munkaközvetítő (magyarul „menpóver”) irodában dolgozott a csaj, de az már új volt neki, hogy egy nemzetközi cégnél személyzetis. Egy adminisztratív munkatársra azért van szükség, hogy a többiek dolgozhasanak, míg ő beszél a klienssel, gondolta Újlipótvárossy. Azt tudta, hogy a gondolkodást és a foglalkozást sose szabad összekeverni.

Akarsz nevetni?, kérdezte gimnáziumi osztálytársa.

Túláradóan vidám vagyok így is, mondta Újlipótvárossy.

Találkozunk! Összegyűjtöttem neked egy rakás önéletrajzot és kérelmet. Betegre röhögöd magad!

Én egészségesre akarom.

Azt is lehet.

A „Mosselen” nevű belga sörözőben találkoztak. Az Újlipótváros tele volt kocsmákkal, de ez nemcsak sörválasztékával, hanem felséges és szépművészetiileg is értékelhető ételei miatt is Újlipótvárossy kedvence.

Arcok az időben

Újlipótvári szomszédom, akihez nem is oly régen ... (stb.), igazi, hálóba került halász. Mostanában megajándékozott egy webről nyomtatott, tízoldalas anyaggal, amely a zsidó látnivalókat sorolja fel Budapesten. Nem értettem, miért teszi. Aztán elolvastam. Mint ahogy Rich Cohen *Kemény zsidók* című könyvét is, amely a brooklyni zsidó maffiáról szól, és többek közt azt írja benne:

„A zsidók megelőzték az olaszokat: előbb emigráltak ide, előbb vettek részt a szervezett bűnözésben, és előbb szálltak ki belőle.”

Nekem a vészorszakkal az egyik legnagyobb bajom az volt: miért hagyták ezek az emberek, hogy lemészárolják őket? És akkor azt ol-

vasom G.-től, a szomszédától kapott anyagban arról a házról, amelyben most lakunk:

„1944. december 29-én 81 zsidó ellenállót öltek meg az SS-ek a házban.”

Sorsuk nem volt kétséges, de legalább nem haltak meg (h)arctalanul.

Deprimálóak vagyunk

Bächer Iván a Népszabóból csak nem engedi magát szeretni. Így ír a négyes-hatos villamosról: „Ma már a magam korabeli – és persze: társadalmi állású – gyalogos vagy tömegközlekedő Budapesten még véletlenül sem lelhet ismerősre. Csak egy kicsit is jobban szituált polgár már benn a városban nemigen lakik, ha pedig dolgát végezni kényszerül, szigorúan csakis autóba száll. És bizony igaza is van: eléggé deprimáló az utazóközönység például a hatoson is. Diákokon és nyugdíjasokon kívül az a bizonyos lecsúszott és megkapaszkodni nem képes egyharmad utazik ott.”

Azaz mi. A közalkalmazottak, tanárok, mérnökök, kisvállalkozók, egészségügyiek, átképzősök, egyszerű melósok, eladók, vevők, autófóbiás vagy csak kíváncsi szabadfoglalkozásúak, mindenféle kétes egzisztenciájú alkalmazatlanok, kistisztviselők, nagy egyetemi oktatók, pályakezdők és pályaelhagyók, villamosozó gyerekek, autójukat a parkolóban hagyók, na és persze újságírók. A „nép” nevével kezdődő újság írói közül is számosan. Mi, csüggesztőek. Akiket nem ismer senki.

A 6-os villamoson hallottam

Az egyik nő: Nem tudom, mit vegyek a Jancsinak születésnapjára.

A másik nő: Miért nem veszel neki egy könyvet?

Az egyik nő: Hát, van már neki egy.

Ha Jancsi könyvtára leég, a másik könyve feltehetően egy gyerekkori

kifestőkönyve lesz majd, az is érintetlenül.

A járdánálló

A járdánálló első kérdése az jó Újlipótvárosban, hogy hol van a Tátra utcában egy merdzsójavító, mert lerobbant a kocsija. Sehol, mondja az ember. A második kérdése az, hogy nem adnánk e kölcsön trélerre. Nem, mondja az ember. De itt hagyom a mobilomat, mondja a járdánálló. Akkor sincs pénzem, mondja az ember. Már továbblépne az ember, amikor a járdánálló felteszi az utolsó kérdést: Nincs egy mobilja véletlenül? Na, akkor kell továbbmenni.

Újlipótvári kép I.

A Csanády utcában olvasható falfirkák egymás utáni házakon (ugyanaz a kéz):

Európa? Csángók! Szent László! Körösi Csoma! Ébredj, megtiport nép!

A cukrászda mellett házmester külsejű öregember mondja egy öregasszonynak:

Én nem tartozok semmilyen szervezett politikai erőhöz se. Én eszedeeszes vagyok!

Újlipótvári kép II.

„Az úgynevezett új Lipótvárosról nem veszek tudomást, számomra nincs a világon. Nem ismerem lakosait, nem találkoztam velük. Az a gyanúm, hogy valamennyi lakásában pszichoanalízissel foglalkoznak, és gyalázatosan főznek.”

Ezt egy echte lipótvárosi, a nagy író, Hevesi András írta le. Én, aki egyre több újlipótvárit ismerek, állíthatom, hogy nincs annyi pszichiáter, és a legtöbb helyen jól főznek. Az utcánkban meg van egy bolt is: „Országos Autonóm Ortodox Hitközség rabbi felügyelete alatti Marhahús és Baromfi Árúsítás”.

Engem csak egy újlipótvári lakos zavar, egy rozoga, de Saljapin hangerejét bitorló öregember, aki zimankóban és kánikulában, előre ki nem számítható időpontban kiáll az erkélyére, és onnan üvöltözik az alatt elhaladó újlipótvárosi és angyalföldi népre:

Mocskos cigányok! Piszkos zsidók! És így tovább a gyilkostól a pénzhamisítóig.

De csak egyszer jöjjön le az utcára, Géza bácsi!

Géza bácsi under attack

Már írtam utcánk terroristájáról, a mocskolódva az erkélyről üvöltöző Géza bácsiról. Az amerikai tragédia másnapján, szeptember 12-én is kiállt az erkélyre, és rázendített. Ekkor váratlan dolog történt. Ablakok pattantak fel, és komoly, vastag férfihangok fenyegették meg életveszélyesen az öregot. Egy kő repült az ablakába. Úgy látszik, a Visegrádi utcába is elérkezett a Végtelen igazság. (Amikor a hálón kerestem a hadművelet első, eredeti nevén, Baba Ehmét vállalalapító bölcselő weblapja jött be elsőnek.)

Ilyet csak a Két Korsóban hall az ember

Te voltál már tengeribeteg?
Úgy érted, vízen?

A zöld ág

Dehogyan egy épület befejezéséről szól a mese! A mese mindig az emberről szól. Az ember tíz évig mártírként tűrte, amit a Mártírok útjával és vele csináltak. Aztán elköltözött Újlipótvárra, és azt hitte, megváltotta a békéjét. Súlyosan tévedett. A (négyemeletes) házzal szemben, amelybe költözött, egy kétemeletes, szép, régi épület állt, három madárdíszsel, melyekről vendégeinek véleménye meg-

oszlott. Volt, aki azt mondta, gólyák, volt, aki gulipánra szavazott.

A három madár pelikánt szeretett volna ábrázolni, nem azért, mert a régi magyar irodalomban azt hitték, envérevel táplálja fiókáit, hanem mert valamikor itt volt a Pelikán Mosoda. Ma egy piac- és közvéleménykutató-intézet működik az épületben – ők terjeszkednek. Hová? Hát fölfelé. Két emeletet. Ha elbírja a régi ház. Elbírja. Csak én fogok megkergülni addig. Mert én vagyok az az ember, aki az Újlipótvárosba költözött. Én nem

tudok a nyáron dolgozni az építkezéstől.

Erre az írásra már régóta készültem, egész más okból. Eddig, ha kinéztem az ablakon, az épületben dolgozókon kívül (egy szőke lány, akinek a légkonditól állandóan csöpög az orra, de nem mer szólni) az épület tetejére, távolabbi házak tűzfalaira, lichthófjaira és kéményeire láttam. Az egyik kéményből egy ágacska nőtt ki, zölden, mint a remény. Sokat gondoltam rá, jövődő sorsára, amely már rég meg volt írva, mint az enyém.

GINK KÁROLY

FOTÓJA

Sebeők János

1134, Váci út, József Attila-díj

Tisztelt Kuratórium! Jelentem alássan, züllök, így hát minden valószínűség szerint immár most megillet a József Attila-díj. Iszik vagy vezet? A figyelemre méltó, nagy magyar hagyomány szerint József Attila-díjat az kaphat, aki nem vezet, vagyis kellőképp szerény, viszont iszik. József Attila-díj sörhab nélkül? Na, ne vicceljünk, hülyék a túlsó oldalon. Krigli, stampedli, feles, kisfröccs, nagyfröccs, hideg zuhany, meleg égtáj, ímé, egy amúgy lekandikált József Attila-díj leg-elemibb rekvizitumai. Ha tudtam volna, hogy inni kell és nem írni... Hohhó.

Tisztelt Kuratórium! Vagy grémium? Az is lehet. Tiszteltek! Még írok, de már iszok. Ez haladás, vagy nem? Hosszú ideig nem ittam, csak írtam. Blama, ugye? Kit érdekel egy angyalföldi absztinens? Egy antitest? Egy konzisztens? Egy konzekvens? A jól nyírt tarkón a muslicák is elcsúsznak, a bozont viszont szálát feszít a póknak, előbbinél lakályosabb. Negyvenhárom éves vagyok, ötvennyolcas. Tízestendős épp, amikor a párizsi diákok csak nem akartak engedni a hatvannyolcból. És emlékszem, amikor Prága felé menet a Váci út és Véső utca sarkánál megálltak a teherautók. Ott volt egy irányítási poszt. A holdra szállásra is emlékszem. Tizenegy esztendős kisfiú ül a Fortuna márkájú fekete-fehér televízió előtt, és Armstrong azt üzeni neki: kis lépés ez, de nagy lépés az emberiség történetében. Ahhoz képest, aki ezerkilencszáznyolcvankettőben született és arcátlanul már katonának viszik, öreg vagyok. Egy kor szemtanúja. Veterán civil. Ahhoz képest pedig, aki született kétezer január elsején: szabályos őskövelet. Megemberesedett a kisfiú, de nem volt ifjú soha.

Ki tudja, miért kapaszkodtam oly görcsösen a volánba? Nem adatott meg, hogy vezessen az Úr. Úrvezető akartam lenni mindig, mert félek az előzéstől, a szembejövő sávtól, a totálkártól, az ütközéstől, Uram. A feltétlen hit kegyelme nem adatott meg nekem, s az észveszejtő szenvedély is került, avagy inkább én kerültem őt. Észnél lenni! Kormányon maradni. Gáz és fék. Gyújtás és fojtás. Mindig féknél lenni. Fékezett habzás. Fékezett hagymáz. Hogy sohase szakadjon a film. Erre koncentráltam. „Van, aki tagadja, van, aki bevallja...” „Kellene ma végre egy kis haccaré, haccacaré.” – málé, málé. Tádé? Nem, amúgy János. Ha a józanság szürke, akkor voltam, ha nem is a szürkék hegedúse, kis szürke sem a Szíriuszról, de a szürkék állománya. Szürkeállomány. Doktor Agy. Próbáltam magyarázni, megérteni a világ mechanizmusát. A szürkeállomány egyébként, csak hogy tudják, olyképp szürke, akár az optikai fehér. Szivárvánnyá hasítható. A szürkék állományának, szürkeállománynak lenni a lehető legérdekesebb kaland. Gondolkodni bizony igenis kaland. Elme által világosan. Nem volt szükségem pótszerekre ahhoz, hogy levitáljak a téridő fölött. Hogy a szó jobbik értelmében elhagyjam magam, magam. Tízmilliárd agysejt tán nem elég az üdvösséghez? Tükör által... És mégis, most, amikor egyszer csak, Karinthy után szabadon, összefutok egy fiatalemberrel, ő számon kéri ártatlanságomat. Hol a mámor? A szenvedély? Az átdorbézolt éjszakák? Még sohase rókáztál bele az éjszakába? Nem is voltál az éjszakában? Mert van éj-

szaka, s van „az” éjszaka. Csak annyit tudsz, hogy jóccakát, soha nem láttad az éjszakát? Még soha nem voltál részeg? Nem voltál szerelmes? És nem tudod, mi az első cigaretta? Ha nem tudóztél lopva le slukkot még soha, mit ér, barátocskám, a tudód? A röntgenképernyőnek dolgozol vagy élsz? Oké, oké. Jó, világos. Válaszolok. Menjünk sorjában.

Tehát – első cigaretta. Életem első – s minden valószínűség szerint utolsó – cigarettáját a Napi Magyarország főszerkesztői szobájában szívtam el, anno ezerkilencszázkilencvenkilenc, a koszovói konfliktus idején. Éles napok voltak. Élből meg lehetett érezni, hogy miképp is működik egy világháború. Oroszország még habozott, a Napi Magyarországnak pedig tudósítói rekedtek kinn Belgrádban. És ekkor D. Horváth Gábor, a Napi Magyarország akkori főszerkesztője, aki nagyon is jól tudta, hogy nem dohányzom, megkérdezte: rágyújtasz? Persze – hangzott a tréfás válasz. Akkor pedig most, Jancsi, rá kell gyújtanod. Kell? Ha kell, hát rágyújtok, jó. Egy világégés a cigarettámat csak meggyújthatja, nem? „Csak egy nap a világ.” Csak egy slukk. Minden mindegy. A hadba indulók utolsó napi hedonizmusa. János dohányzik! Azonnal jöjjön egy fotós – így Gábor. Meg is lett örökítve a nagy pillanat. Tessék belepillantani a Napi Magyarország ezerkilencszázkilencvenkilenc október negyediki számába... nem hazudok. Lehozták, amint cigarettázok. Egyébként a vártnál jobb volt. Gyakorlatilag nem is köhögtem. Egy zavart csak: a füst. Füst és gőz rokon lelkek, cigarettázva viszont markáns köztük a különbség. A füst: abszolút szárazgőz. Nekem túl száraz. A másik baj vele pedig, hogy szájon át kell. Inkább akkor már a tubák, szerintem a száj nem füstölésre való. Az arany fülbe való, a füst meg orrba való szerintem. Azóta se gyújtottam rá, viszont imádom, ha mások dohányoznak. Imádom a füstös kávéházi helyiségeket, s a dohányos fülke is számomra istenuccse biztonságosabb a nem dohányzónál. Szív vagy fizet? Fizessen más, én csak szívok. Ennyit a cigarettáról, fiatalember. Most elégedett? Volt még valami?

Első szerelem, első csók, első gyönyör. Nos, ami azt illeti, hát itt sem a pszichológiaiakönyvek diktáltak nekem. A pszichológiaiakönyvek szerint t. i. a szüleiről dacosan leszakadó kamasz úgy tizenhét-tizennyolc éves kora körül kerek ez az alma, pizzipuszi, sete-suta, bújócaska és dugócaska, süllyedt, talált. Énnálam másképp és máskor történt. Máskor, máshol és másvalakiben találtam meg. A következő kérdés? Ja, hogy ennyi nem volt elég? Szerintem elég. Megvalósult a cigaretta, és valóság ez, nem álom, a szerelem archetípusa immár. Cigaretta és nő, na. Egyébként is, úgy hallom, a József Attila-díjhoz bár nem árt, ha valaki dohányzik és szerelmes, de az alapkövetelmény, hogy igyon. Akkor tehát: az ital. Vissza ide.

Van egy rossz hírem és van egy jó hírem, mondja a kómából épp ébredő betegnek a doktor. Melyiket mondjam először? A rosszat. Hát a rossz hír az, hogy sajnós az egészséges lábát vágtuk le. És mi a jó? A beteg láb javul. Van egy rossz hírem és van egy jó. Melyiket mondjam előbb? A rosszat. Még sohase voltam részeg. És mi a jó? Az, hogy iszok. Már nem vagyok absztinens, sem antitest, sem konzisztens, sem konzekvens. Iszok, igen. Bort soha. Sört soha. Búzáat soha. Rövidet viszont olykor igen. Az megy.

De hogyan is jött ez az egész? Hogyan juthattam, süllyedhettem, avagy – a József Attila-díj szemszögéből nézvést – emelkedhettem idáig? Immár nem a

fiatalember kérdez, hanem egy vállalatízt. Orcámba lámpa. Szembe rózsám, ha reszketsz. Miért iszunk? Miért is iszom? Miért? Hát az alacsony vérnyomásom miatt.

Az alacsony vérnyomásom miatt. Ha az egyszerűbb és istenáldottább emberek közé tartoznék, úgy mondanám: az alacsony vérnyomásom „végett”. Az egyszerűbb és istenáldottább emberek t. i. gyakorta mondanak „végett”-et „miatt” helyett. Keverik. Én nem keverem, mert egy bonyolultabb és az egyszerűség által kevésbé megáldott ember vagyok, nekem tehát marad a nyelvtanilag helyes „miatt”. Az alacsony vérnyomásom miatt iszom, igaz, csak közvetve. Az alacsony vérnyomásra ugyanis kávé való és nem alkohol. Na már most én ezt a kávéét egész ezerkilencszázkilencvenhét január elsejéig édesanyámmal költöttem el. Egész ezerkilencszázkilencvenhét január másodikáig anyámmal kávéztam reggelente. Jó anyámmal együtt kávézni, jó vele beszélgetni. És nehéz fölébredni. Gyakorta szállt el úgy a délelőtt, hogy ihaj. Egy köpés előre, egy nyelés hátra, azt már harangozták is a delet. Az ablakon kinézve pedig láttam, ott repül a kismadár, a délelőttmadár, mind messzebb. Bele a délutánba.

Ezerkilencszázkilencvenhét január másodikáig úgy véltem, ez természettörvény. Vannak pacsirták és vannak baglyok. A pacsirtatípusú embert hajnali öt-kor már kirúgja az ágy – az én ágyam kedves, sohase rúgott ki – fél hatkor már a piacon alkuszik, hétkor takarít és nyolckor munkába áll. A bagolytípusú ember délelőtt fél tizenegykor még félhulla, dél felé negyedhulla, délután és éjszaka viszont egészen az, vagyis tévedtem, épp ellenkezőleg, akkor él. Akkor alkot. Kitalálhatjátok, melyik vagyok. Hát persze hogy a bagoly. Egész ezerkilencszázkilencvenhét január másodikáig. Azon a napon t. i. előre megfontolt szándékkal, Jágó, úgy döntöttem, hogy rám jött a nagy újévi változtathatnék. Elhatároztam, hogy márpedig én pacsirta leszek. Attól a naptól fogva korán kelek. Na, nem reggel öt-kor, mint a született pacsirták, hanem reggel nyolckor. Született pacsirta hajnali öt-kor, szerzett pacsirta reggel nyolckor. Épp akkor, amikor a tőlünk kőhajtásnyira nemrég nyílt kocsmá nyit. Ez a dologban ugyanis az innováció, hogy a kocsmá ébresszen, ne a mama. Hátha hamarabb eszméletre térek ott? Kiszakadni az otthoni környezetből, bele az élet sűrűjébe, pillák föl, s reggel kilenc órakor már ott is ülök feszesen, dacosan, frissen, strammul, kipihenve, élénken az írógép előtt. Ez volt az eredeti forgatókönyv.

Ehhez képest most mi van? Munka nuku, kocsmá: o-ye... Lemegyek kilenc-fél tíz felé a műintézménybe, üldögélek ott fél tizenegyig, aztán bevásárlás. Ugyanakkor kerülök írógép elé, mint annak előtte, ugyanakkor kezdek írni, mint annak előtte, viszont – és ez alapvető fejlemény a József Attila-díj szempontjából – már néha megesik, hogy iszom. Másfél éven át absztinensként ismertek, de egy nap rühellni kezdtem prófétaágomat. Csak alkoholistának elensége a korty. Ahol van jellem és van lelki szilárdság, ott jól zár a giga, nemcsak továbblöttyint. E felismerés óta iszom. Ha meghívna. Iszik vagy vezet? Cigaretta: más fizet, én szívom. Alkohol: más fizet, én iszom. Ha csak épp nincs születésnapom. Mert akkor mindenkit meghívok. Vagy nem fordul hozzám valaki a cimborák közül: Jani, holnap jön a nyugdíj, meghívsz? Meg én. Olyankor nekem van szívem és más iszik.

Tisztelt Kuratórium! Jelentem, züllök, így immár megillet a József Attila-díj. Igaz, részeg nem voltam még, de azért már olykor-olykor iszom. S ami-

óta iszom, utolért Angyalföld. Mert ahol iszom, az rozsdatemető. Bizony, akkor kellett volna innom, amikor még zománcos volt a fém. De akkor, én bolond, még írtam. Írtam, s észrevétlenül elhaladt mellettem a Vízafogó. A rosszfiúk, a csókos ajkúak, fröccsös szájuak és fröcsögős beszédűek mentek rendszeresen a Vízafogóra, gondoltam, halért, pedig hát vagon rakodni meg fémet lopni. Gyűjtsd a vasat és a fémet? Hogy néztek tükörbe, s hogy számoljak el Angyalföldnek a lelkiismeretemmel, ha soha nem loptam fémet a Vízafogón, csak bámultam távolról, amint gőzből ronccsá ájulnak a nagy mozdonyok? Vagy száz, bontásra váró mozdony is állomásozott a Vízafogón. Két évtizedig tartott a Vízafogó pályaudvar agóniája, s én csak az utolsó időben merészkedtem a sínek közé. Akkor, amikor nem volt tétje, amikor már nem volt sem portásveszély, sem kutyaveszély. Amikor már nem kellett igazi bátorság hozzá. Azért annyi kurázi csak ragadt belém, hogy a Dráva utcai házból hozzám kerüljön egy fa irattartó. Ennyi, slussz. Nem vittek mások rossz utakra engem, a magam útján jártam, az vesse rám az első macskakövet...

Bizony-bizony, most iszom, amikor már késő. Most ér utol Angyalföld, amikor már de facto nincs, legföljebb de jure van. Iszom a múltat. Árnyékboxolás. Te figyelj, én kiütöttem a Gedót. Öreg vagányok, drága trehányak. A fény az volt, amikor még Láng Gépgyár, amikor még Hajrá Vasas, amikor még hármas, harminchármas, ötvenötös villamos, amikor még Váci úti, égisz éris nyárfák, amikor még a Mészáros kocsmá előtt száz álldigáló ember, ez volt a fény. Ahol most iszom, ott már csak a visszfény van. Akkor volt még fény, amikor írtam. Mindenbe későn kóstolok bele. Az ártatlanság ártalmái. Ugyan miféle sors is jutott osztályrészemül? Plázák és irodaházak közé szorulva, egy abszurd kis ivóban nekem kell meginnom az egész Angyalföld levét.

(2001)

Tábori László

Pesti ember járműveken

(Részletek)

Tanácsok nagyvárosi tömegemberek előállításához

– A *metróban* érdemes a négy mozgólépcső közül csak kettőt üzemeltetni, így garantáltan sokan összegyűlnek, ezek lökdösődni, tülekedni fognak. A szerelvények mindkét irányból ugyanabban az időben érkezzenek, így kétszer anynyi ember jut a feleannyi mozgólépcsőre.

– *Távolsági buszjáratoknál* az indulás előtt néhány perccel érdemes beállni, hogy az összegyűlt várakozók csorda módjára rohanjanak az ajtóhoz. Repülőgépek esetében ilyesmire nincsen szükség, a pesti ember úgyis igyekszik minden más utast megelőzve feljutni a gépre, még akkor is, ha számozott helyek vannak. Valószínűleg azt hiszi, hogy lemarad, nem lát ki, rossz helyet, rossz elátmányt kap stb.

– A *postákon*, ha mondjuk öt ablak van, érdemes csak kettőt működtetni, a többi ablakba tehetünk muskátlit. Újabb és újabb nyugtákat, számlákat kell kitalálni, hogy minél hosszabb legyen a sor. Újabb és újabb számítógépeket kell alkalmazni, így egyre hosszabb ideig tart a levél, csomag felvétele. Az ügyfélnek olyan nyugtákat kell kérnie, amelyeken nemcsak a névnek, címnek, születési időnek, adószámnak, vércsoportszámának kell szerepelnie, hanem kell kérni tőle ujjlenyomatot, vizeletmintát is. Amíg ilyen mintát nem tud produkálni, álljon a sor végére!

Az ajánlási és más blankettákat, nyomtatványokat, amelyek valamikor *nagy mennyiségben*, ingyen álltak az ügyfelek rendelkezésére, a tolvajoktól és áruhalmozóktól való gyötrő félelem miatt nem kell elérhető helyen hagyni, így aztán azt az ügyfelet, aki ilyen nyomtatvány után ácsingózik, megalázó kérincselésre lehet kényszeríteni, miáltal állandó gyanakvás marad a sorban állókban, hogy az ilyen féreg a sor elejére akar pofátlankodni.

– Újabb és újabb igazolványokat, bizonyítványokat, engedélyeket kell kigyalni. Ezek formáját, anyagát, érvényességi idejét gyakorta kell változtatni, ennek következtében mindig lesz ügyfél az önkormányzatoknál.

– Az *élelmiszerüzletek*, eszpresszók, trafikok helyett bankokat, biztosítókat kell nyitni, ezért az élelmiszert árusító üzletek egyre zsúfoltabbak lesznek (vagy meg kell őket szüntetni, lásd pesti történelmi belváros!), így is nagyszerűen lehet tömegembert előállítani. Az ilyen üzletekben aztán, ha négy pénztárgép van, csak kettőt érdemes működtetni. Ehhez járul az a néhány Istentől elrugaszkodott, módos polgár, aki kártyával akar fizetni! Ez a művelet nálunk kétszer annyi ideig tart, mint nyugatabbra, ki tudja, hogy miért.

– A megmaradt *mozikban* a pénztárosnő adja úgy ki a jegyeket, hogy az összes néző lehetőleg egymás közvetlen közelében üljön, gázoljon át egyik a másikon, mondjuk az utolsó három sorban. A mozi többi részét érdemes üre-

sen hagyni. Ezek az üres részek kitűnően működhetnek mint raktár, konyhakert vagy bármi egyéb.

– Hasonló jelenség figyelhető meg az *IC járatokon*. Ennek is az lehet az oka, hogy az utasok ne érezzék magukat egyedül, ne szorongjanak, és ne uralkodják el rajtuk a magányosság érzése.

– *Színházakban* az előadás kezdete előtt néhány perccel kell kinyitni a nézőtérre vezető ajtót, miáltal a néző, aki eddig tisztos öltözékben, viszonylag nyugodtan várakozott, csordaállattá válhat. Erre kifelé menet nincs szükség, a ruhatárnál magától is azzá válik.

– Akadnak *cukrászdák, vendéglők*, ahol a pincéreket óvják a felesleges mozgástól, és életüket az emberi kor végső határáig kívánják kiterjeszteni, ezért bizonyos szobákat, emeleti helyiségeket zárva tartanak. Így a vendégek szinte egymás ölében ülnek, ismét csak tömegben érezhetik magukat. Erre az *uszodákban*, fürdőkben is hajlamosak. Így védik a kabinosok egészségét. Így aztán a szőrös, szuszogó, a saját neme iránt érdeklődő vendég mindig garatáltan Ön mellett vetkőzik vagy öltözik.

(Helyszűke miatt a felsorolást itt berekesztjük, tessék folytatni!)

A pesti ember kiszolgáltatottsága

Buda-Pesth csodálatos város, már amennyit a vonatból láthattam belőle... Olyan érzés kísértett, hogy a Nyugatot elhagytam és a Keletnek vágok neki.

(Bram Stoker: Drakula

Ford: Bartos Tibor)

– A pesti emberen hossza idő óta kísérleteznek. Néhány példa az utóbbi negyven évből:

1961-ben bevezették az ún. „perselyes autóbust”. Ez azt jelentette, hogy a kalauz előtt a pénzt egy perselybe kellett bedobni, aztán azzal kísérleteztek, hogy a jegyet az utas maga szakítsa le, ezt követte az a rendszer, hogy 1 db forintost kellett a perselybe dobni, de jegyet nem kapott az utas, a 11-es járaton azt is megpróbálták, hogy perselyt és karral működtethető jegykiadó automatát szereltek fel. Aki ilyesmit kiagyalt, az nem ismerte a pesti embert... Egyik módszer sem vált be. Aztán 1966-tól kalauz nélküli járművek jártak. Ezzel búcsút mondtunk a kalauznak, aki valamikor egzecírozta ugyan az utasokat, de ez nevelő hatású volt, bizonyos rendet, fegyelmet jelentett. Szegény kalauzoknak le kellett szállniuk a megállóknak, használni a füttyülőjüket, volt amikor váltót is állítottak, ehhez jött még az állandó jegykezelés. A vonaljegyből letépni, az átállásokat kétszer lyukasztani... *Emlékezzünk meg róluk ezen a helyen.*

Ezenkívül kísérleteztek olyasmivel is, hogy melyik ajtón szálljon fel és le, mutassa fel a bérletét a vezetőnek stb. Az ilyesmi Pesten nem megy.

Pesten az autóbuszok és villamosok megállóit állandóan áthelyezik, Londonban a buszok megállói, pl. az Oxford Streeten, emberemlékezet óta ugyan-

ott vannak. A Baross utcában egyetlen trolimegállót emlékezetem szerint legálább négyszer helyeztek át tíz éven belül.

(A viteldíjak állandó emelkedéséről beszélni méltatlan lenne írásunkhoz.)

A pesti ember tömegközlekedéshez való viszonya meglehetősen egyoldalú. Ha jegy nélkül utazik vagy rossz helyen parkol, jól megbüntetik. Ugyanakkor túrnie kell a tumultust, a késedelmeket, a tisztaság hiányát és más efféle dolgokat.

A pesti ember el van kényeztetve

Gyakran látni olyan utast, aki képes akár tíz percre is várakozni az indulásra, és leszáll az első megállónál! Ez azért különösen megdöbbenő, mert néha az első megálló néhány perces séta, nem több, mint kétszáz méter. Ilyenkor azok a székelyföldi gyermekek jutnak az eszembe, akik gyakorta gyalogoltak naponta többször legalább napi egy órát, hóban, fagyban, sárban...

A pesti ember tehát *kényelmes, lusta és ellensége a saját egészségének*. Kevesen vannak tudatában annak, hogy a sokat szidott pesti közlekedés a legjobban megszervezettek közé tartozik a földrészben. Nemigen van olyan megálló, melyet a pesti ember néhány perces sétával a lakásából el ne érne. A vilamosok zsúfoltabbak, mint Helsinkiben, kényelmetlenebbek, mint Münchenben, de a járművek elég gyakran járnak, a buszok pedig olyan sebességgel száguldanak, hogy egy londoni busz vezetője (általában indiai vagy pakisztáni bevándorló) beleszédülne.

A pesti ember az utazás időtartama alatt kicsiben az egész életét lejátssza. Ha ülőhelyhez jut, nem ül rajta nyugodtan, hanem egy általa kedvezőbbnek ítélt hely felszabadulása után azonnal odatörtet és elfoglalja. Ilyenkor diadalt érez, kárpótlást esetlegesen elrontott vagy elhibázott életéért, azért, hogy a munkahelyén éhbérért dolgoztatták, a hivatalok packáztak és kitoltak vele. Nyáron az ablakokat nyitogatja, ősszel csukja és zárja akkor is, ha mindössze néhány percet tölt a járművön. Az idősebbek ezekre a műveletekre másokat kérnek meg, akik morogva és átkozódva engedelmeskednek.

A pesti ember olyan lusta, hogy inkább sokadmagával egy-egy ajtó előtt tolakodik és furakodik, mintsem hogy hatalmas ülepét megmozgatva megtegyen néhány méternyi távolságot a következő ajtóig, ahol egyedül szállhatna fel a járműre. Maga a felszállás művelete egy vemhes állatkerti lajhárt csodálkozással töltene el. Ugyanez vonatkozik a leszállásra is. Egy francia arisztokrata szállt ki ilyen méltósággal 1790 körül a hintájából, ahogy egy-egy pesti lekászálódik a járműről. Teljesen hidegen hagyja az a tény, hogy mások is jönnek utána, vagy fel akarnak szállni.

Sok kicsi sokra megy

Szj Rezsővel Solymosy Zsuzsanna beszélget

A téma, mint azt az Évgyűrűk rovatban már megszokhatták, egy ember, az ember, és a családja történetén át a Kárpát-medencei sors. Ezzel a céllal indultam Szj Rezsőhöz is beszélgetni, meg azzal az indítatással, hogy a könyvtáráról, valamint a XIII. kerületi létről is kérdezzem. Majd kiderült, hogy minden egyes téma ugyanabból ered: az érdeklődésből. Úgyhogy kérdések nélkül beszélgetni kezdtünk, végül pedig csak hallgattam és figyeltem.

Van könyvtáram és képtáram, határokon belüli anyagaim és határokon kívüliek, és hogy ezenkívül is meddig terjed az érdeklődésem? A meghatározásában jelentős szerepe van annak, hogy a lehető legalsóbb rétegből indultam, falusi környezetből, azután bekerültem a pápai iskolákba. Az elemit, a gimnáziumot, az akadémiát is ott végeztem. Sokszor magam is elgondolodom, hogy ebből a falusi mustármagból hogyan terebélyesedett ki az én egyetemes érdeklődésem, mind irodalmi, főleg történelmi, és ezen belül az egyes tudományok területére, a gyakorlati életet, a politikát sem hagyva ki. Ugyanis voltam nemzetgyűlési képviselő is, és bizonyos értelemben állandóan politizáltam, persze minden egyes ténykedésem egyben művelődéspolitikai ténykedés is volt. Korai érdeklődésem azt eredményezte, nem mintha én ennek különösebben tudatában lettem volna, hogy mindig az összefüggések

érdekeltek. Diákkoromban volt egy nagyon rossz tulajdonságom: nem szerettem tankönyvből tanulni. Nagyon sokáig nem is tudtam az okát. Majd Arany Jánossal foglalkozva valahol azt a megjegyzést olvastam, hogy tankönyviszonya volt. Ekkor esett le az a bizonyos tantusz, miszerint nekem is ez a bajom: utálok a tankönyvet. Nem tudtam megmagyarázni, miért, ez egyszerűen adottság volt. Magyarból, görögéből, latinból, irodalomból, történelemből korlátlan mennyiségben falhattam a vonatkozó irodalmat. De számtanból, meg mértanból nem, mivel amikor ki akartam váltani a főiskolai könyvtárból, kiderült, hogy az összes a tanároknál van. Mindegyik. A németet meg, sajnos, megutáltatták velünk, mivel mi, kálvinista diákok kuruc légkörben éltünk. Tehát számtanból, meg mértanból elég gyenge voltam, hármás. Más, humán tárgyból minden díjat, amit a főiskola éve során a támogató mecénások kitűztek, az osztály egyértelműen nekem szavazta.

Volt egy másik síkja is az ottani tanulmányaimnak: a gyorsírás. Harmadikos gimnazista koromban egy országos pályázaton nyertem valamilyen könyvet. Már nem emlékszem, hogy milyen körülmények közepette keveredtem bele, de ötödikes koromtól már mint gyorsírót is számon tartottak. Küldtek versenyekre, ahol elég jól szerepeltem. Ennek következtében éreztem, hogy népszerű voltam az osztályban, és hagytam a számtant, a németet és mértant is. Persze azóta rájöttem, hogy ugyanúgy érthettem volna ezeket is, csak nem volt könyvem, amiből tanulhattam volna.

A németet megutáltatták velünk, pedig nem volt igazuk. Mivel meg kell tanulni az ellenség nyelvét is, különösen, ha annak tartanak bennünket, különben nem tudjuk megvédeni magunkat. Nekünk Karácsony Sándor – sajnos rengeteg fölösleges idegen szót használt – a két világháború között azt mondta, hogy elegendő számú embernek kellene tudnia szerbül, szlovákul, románul, mert hiszen lényegében ezekkel a népekkel élünk együtt. A pápai kollégiumban volt lehetőség arra, hogy idegen nyelveket tanuljunk. A franciát A. Tóth Sándor, híres festőművész, rajztanár tanította, aki fogalom, mert a kubizmussal ő jelentkezett először a magyar művészeti életben. Kitűnő pedagógus és előadó is volt. Nagyképűségtől mentesen, minden ment nála. Kipróbáltam az angolt is Szabadi tanár úrnál. A németet elhanyagoltam, később próbáltam tanulni, de nem kerültem megfelelő környezetbe. Ha valahol külföldön dolgoztam, ragadtak rám a nyelvek. De az én kutatási területem nem ez volt. A rendszer sem engedett évekig külföldön mozogni. A nyolcvanas években jutottam oda, hogy kimehettem már tanulmányi napokra. Emiatt megmaradt a görög meg a latin, illetve az irodalom, a világirodalom, valamint a történelem, és a világtörténelem.

Engem az érdekelt, hogy a magyar történelmet összehasonlítsam a világtörténelemmel. Hogy a középkorban miért voltunk mi vezető hatalma Európának – ezt mindig elhallgatták. Nálunk nélkül például római pápát sem lehetett választani. Összevettem hát a magyar történelmet Európa minden államáéval és – kapaszkodjon meg, tudom, hogy nehéz elhinni – kiderült: nyolcszáz éven keresztül Magyarország történetében háború nem volt. Az első világháború sem érintette területileg az országot. Egész Európa minden országában ment a véres háború, nálunk nem. Ugyan itt is voltak háborús események, de mégsem háborúk. Mondjuk a tatárjárás, de az sem háború, hanem tatárjárás. Ránéz a középkori térképre, láthatja, hogy nem sok rabolni való volt, a városokkal meg nem boldogultak, a falusi viskó is olyan volt, hogy ha ma leégett, másnap újraépítették. Kicsit sommásan mondom, ha nem így volna, 1242-ből hogyan maradhatott volna fenn adófizető lista. Ha minden elpusztult volna, ki fizetett volna adót? Minden, ami ellenünk szól, belénk táplálták.

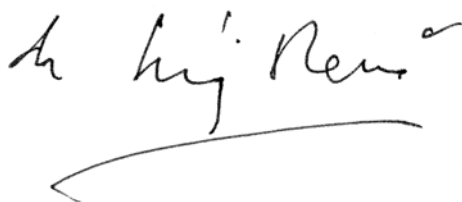
A határokon túli irodalom és a határokon túli magyarság képzőművészete nálam napirendi feladat volt. Amikor elindultam valahova, mindig megkerestem az elérhető írókat, művészeket, és, mivel elég sokat publikáltam..., többek között visszaírtam a csehszlovákoktól a felvidéki magyar művészetet 1920-tól 1973-ig. Ebben minden benne van. Szlovákul is megjelent. Amikor a felvidéki magyar művészek már beletörődtek, hogy Magyarország nem törődik velük, és ők kénytelenek szlovák művészek lenni, beléptem az életükbe. Persze közben gyarapodott a gyűjtemény is. A nagy múzeumokban is úgy ke-

letkeznek a gyűjtemények, hogy a tettért cserébe a művészek felkínálnak valamilyen alkotást. Azt el nem fogadni képtelenség és sértés. Akiket nem akartam bevenni a gyűjteménybe, azokat valamiképpen elkerültem. Nem adtam alkalmat rá, hogy találkozzunk, és nekem adhassák valamelyik művüket, mert mindent nem lehet. A hatvanas évek a grafika fénykora. Szédületes korszak volt. A kormányzatot sem izgatta a grafika, mivel a festészettel volt elfoglalva. Igyekeztem hasznosítani magamat, a szó nemesebb értelmében, mert az volt a szerencsém, ami a hátrányom is. Nem engedtek érvényesülni, mert még a régi világban végeztem. Az öcsém a szocialista világban fejezte be az egyetemét, és azonnal kapott állást.

A kerülethez való kötődésem gyökere a következő. A Máglya közben lakott egy sereg festő és grafikus. Kitűnő művészek voltak, és ez volt fő kutatási területem a másik pedig a Lehel utcai művészház – ott is lakott egy csomó kitűnő művész. És hát az ismeretség meg a barátság... Később már nagyon sokan ragaszkodtak hozzám. Tudtam nekik munkát szerezni. Az életben lényegében minden összeköttetés dolga – ez az, amivel a magyarok nem törődtek: a kapcsolattartással, a kapcsolatok kiépítésével.

Ez a kerület a magyar élet minden árny- és fényoldalát hordozza a művészetek területén is. Itt annyi az üres meg a földszintes ház, hogy akár fel lehetne építeni fél Budapestet, de csak három szintig, mert addig még engedi az épület. Afölött már nem épület az épület. A panelek és a toronymagas házak a világ minden területén megbuktak, de hát divat ellen nincs orvosság. Foglalkoztam ezzel a témával is, hisz mindig a társadalmi vonatkozások érdekeltek.

Most vagyok kilencvenéves, ez a világ csodája, magam sem akarom elhinni. Több mint száz könyvem jelent meg, több mint kétezer cikkem, sikerült gyűjteményeket létesítenem, több ezer képzőművészeti alkotással és több tízezer könyvvel. Ilyen van Várpalotán is, képtár és könyvtár egyben, Kecskeméten a Ráday-múzeumnak adtam több mint négyezer rajzot és grafikát. (Különbséget teszek a kettő között, miszerint a rajz, egyszeri alkotás, míg a grafika sokszorosított.) Sok mindennel büszkélkedhetnék. Nem voltam semmiféle csoportnak tagja, csordán kívüli lény voltam, és ez nem okozott hátrányt. A tudományos akadémia hivatalos álláspontjához sem kellett alkalmazkodnom. A kerületben immár negyvennyolc éve lakom. A könyvtáramat hivatalosan is számon tartják, de én magam személy szerint megmaradtam szegénynek, mivel kisigényű ember vagyok. Sohasem érdekeltek a szórakozások. Nemrégiben kiszámítottam, hogy ha az ember naponta egy kávéval kevesebbet iszik vagy egy csokoládészelettel kevesebbet eszik, akkor iszonyú pénzek jönnek össze negyven-ötven év alatt. Bennünket annak idején a pápai kollégiumban úgy neveltek, hogy tegyük magunk elé egy kis pohárkába mézet, és álljuk meg, hogy egy órán át nem nyúlunk hozzá. Komolyan vettük, és jól megedzettük magunkat és az akaratőrünket.

Köszöntjük a kilencvenéves Szij Rezsőt!

Hárs György

Hatvan előtt^I

Hatvan előtt lebeletnyire

birtelenül bazaérez a lélek.

Sugarak gyöngyöznek ölbe a párálló levegőt.

*Domborodó horizontot alít valamely göndör ígérlet:
hamarán tova-rézsül az út*

lebeletnyire Hatvan előtt.

Így Hatvan előtt

egy isteni méteren elfeledődik a sík.

Rémленek egyszeriben szüretes, hegyi készülétek.

*Visszateremt és termeni bujt a poriglani gyermekiség
lebeletnyire Hatvan alatt,*

ahol egykor anyám született.

S épp Hatvan előtt,

hogy a karthausi pecsét elszűnik a számtól,

néhai-ó, Hajnal Bözsi ürmözi kései ünnepemet:

lám, dombmenet, átvezekelt etapok laposán túl

utolérnek a véreiül fogadottak,

a végleg a Hatvanon inneniek.

Bíleg legelől bátyám, kenyeres-kvártélyosom, István.

Majd tucatévre utána az éppba-madárnyi Mibály:

látom, amint egymásra-ijednek anyámmal – a margiti istáp

eljegyezettjei ketten, alig folyosónyira – egymás ágyainál.

És még azon-őszön...

Imé, lebeletnyire Hatvan előtt

párállanak arcom elé párbuzamos, gyöngyös sugarak.

Hullámlanak énekesen dorbézatok és temetők,

és bennük akikkel a táj tovarémlett

éveknyre hatvan alatt.

1997.

¹ H. Gy. (sz. 1937).

Anyám, Hajnal Erzsébet 1913-ban született Hatvanban.

Barátaink – szinte tulajdon fiai – közt elsősül Szabó István (†1976) ment el. Negyvenöt évesen.

1986-ban egyazon időben feküdt az óbudai Szent Margit Kórházban H. E. és Ladányi Mihály (sz. 1934). Találkoztak még, váltottak is néhány mondatot, de már nem igazából ismerték fel egymás roncsát. Haláluk dátumai közt négy nap a különbség.

Vadnóta

(Hommage à R. M.)

*Se derúre ború,
se borúra derű.
Ami volt – szomorú.
Ami jó – keserű.
Az idő seszinű
homorúfödelű,
dadogó motorú
zuhanórepülő.*

*Maivá avul át,
mit a rég iderő.
A növvő etalon
temetőodorú.*

*Sederő-badaró
skizogén a világ.
Csupagörccs vigalom:
piros óitalon-
savanyúlt uvulák.*

*Fuvat új idolum
gebecsontfuvolát.*

*Toborul karaván:
elit- és bakatrupp.
Ki tevén, ki lován,
ki gyalogpata fut.
Fogament koravén
s szobor-agg vadonúj:
jövevény s kelevény
együvébasonúl.
Kelepel valahány
nyakanyúlt fakakukk.*

*Se lepel, se talány.
Oda már a tabuk.*

*(Bejelöl szememig
ha mi rámbagyatott:
viselem jegyeid
veresét, Habakuk.
Űt az év idefenn,
a kilenc- s betedik.
Szivemen fegyelem
feketedik.*

1997.